



Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за червень 2024 року

Зміст

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин	8
1.1. Якщо право держави на земельну ділянку порушує не сам державний акт на землю, виданий першому набувачеві землі, а обставини її отримання з порушенням закону та відчуження надалі на користь останнього набувача, ефективним способом захисту права власності держави є віндикаційний позов, пред'явлений до особи, за якою зареєстровано право власності на земельну ділянку	8
2. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів	10
2.1. Гідротехнічна споруда, яка є предметом договорів купівлі-продажу та іпотеки, нерозривно пов'язана з водним об'єктом, тому не може бути відокремлена від нього без втрати цільового призначення, відповідно й не може перебувати у власності фізичних осіб, крім випадків, визначених законом	10
2.2. У випадку наявності підстав для солідарної відповідальності відповідачів / боржників кожен з них має право висунути заперечення проти вимог кредитора, які є загальними для всіх боржників та не засновані на особистих відносинах одного з них із кредитором. Оскарження судового рішення в повному обсязі одним з відповідачів, відповідальність якого є солідарною з іншими, та перегляд справи в апеляційному порядку за апеляційною скаргою такого відповідача не є порушенням принципу диспозитивності цивільного судочинства	12
2.3. Під час укладення договору емфітевзису представником власника земельної ділянки, який діє на підставі вже скасованої довіреності, у власника земельної ділянки відсутнє вільне волевиявлення, яке б відповідало його внутрішній волі, що є підставою для визнання договору емфітевзису недійсним. Якщо при укладенні договору емфітевзису представник, який діяв на підставі довіреності, знав про припинення довіреності, то права та обов'язки для власника земельної ділянки щодо такого представника, які виникли внаслідок вчинення оспорюваного договору, не зберігаються	15
2.4. Орган опіки та піклування може пред'являти позов про оспорювання правочину (ресцисорний позов), на підставі якого відчужено квартиру, право на користування якою було збережено за дітьми, позбавленими батьківського піклування, якщо такий правочин порушує права дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування	17

2.5. Питання про скасування відкритих торгів (аукціону) та їх результатів щодо відчуження майна (активів), включеного до ліквідаційної маси банку, і зобов'язань неплатоспроможних банків законодавством віднесено виключно до дискреційних повноважень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

19

Якщо такі відкриті торги (аукціон) не скасовані та не визнані такими, що не відбулися, то гарантійний внесок учасника аукціону, сплачений для надання гарантії, що в разі перемоги в електронному аукціоні цей учасник виконає свої зобов'язання, поверненню не підлягає

2.6. Наявність підстав для визнання недійсними торгів має встановлюватися судом на момент їх проведення. Рішення суду про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню, не має зворотної дії в часі і не може породжувати правові наслідки, у тому числі й щодо недійсності торгів, або впливати на інші юридичні факти, що настали до набрання законної сили рішенням суду про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню

22

2.7. Якщо продавець здійснював свою діяльність під час форс-мажорних обставин і товар, за який покупець сплатив грошові кошти на виконання договору, був наявний на складі, і відповідно до умов договору купівлі-продажу продавець не повідомляв покупця про наявність обставин непереборної сили, а також не виконав свого обов'язку щодо поставки товару покупцю на умовах самовивозу зі складу продавця, то продавець зобов'язаний передати відповідно до умов договору у власність покупця оплачений товар шляхом його поставки останньому

25

2.8. Якщо позичальник вважає відмову банку від надання йому кредиту, передбаченого договором, необґрунтованою, він має право вимагати від кредитодавця відшкодування збитків, а не реально виконати зобов'язання, оскільки примус до виконання обов'язку видати кредит у натурі не допускається

28

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин

30

3.1. Відсутність працівника на роботі в період дії воєнного стану не може бути кваліфікована як прогул без поважної причини. Якщо з таким працівником відсутній зв'язок, до з'ясування причин і обставин його відсутності за ним зберігаються робоче місце та посада, трудові відносини не припиняються, однак час таких неявок не зараховується до стажу роботи, що дає право на щорічну відпустку, та в загальному порядку не підлягає оплаті

30

3.2. На період розгляду центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, або судом заяви особи, яка зазнала дій / бездіяльності, що містять ознаки мобінгу, про визнання таких фактів та їх усунення працівник продовжує виконувати свої трудові обов'язки.

У випадку встановленого факту неналежного виконання працівником своїх трудових обов'язків, не пов'язаного з фактами мобінгу, порушення ним трудової дисципліни після звернення до компетентного органу із заявою про встановлення факту мобінгу та до набрання законної сили судовим рішенням про встановлення такого факту роботодавець не позбавлений права застосувати до такого працівника заходи дисциплінарної відповідальності за таке правопорушення (не пов'язане з фактами мобінгу) в порядку, передбаченому КЗпП України

32

4. Спори, що виникають із житлових правовідносин

34

4.1. Наявність у неповнолітньої дитини права користування квартирою не впливає на можливість встановлення порядку користування цією квартирою між її співвласниками та визначення конкретних варіантів такого порядку користування, оскільки право користування неповнолітньої особи є похідним від права власності співвласника квартири, членом сім'ї якого є дитина

34

5. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

35

5.1. Якщо мати не ухиляється від виховання та утримання своїх дітей, цікавиться їхнім життям та бажає надалі належним чином виконувати свої батьківські обов'язки, то її вимушене тимчасове перебування за межами України (внаслідок життєвих обставин) не є підставою для позбавлення її батьківських прав

36

5.2. Згода іншого з подружжя (співвласника) на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, поширюється як на випадки відчуження майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, так і на випадки набуття майна подружжям у право спільної сумісної власності.

38

Наявність письмової згоди одного з подружжя на укладення іншим із подружжя договору купівлі-продажу майна, зафіксованої в такому договорі, свідчить про придбання майна за спільні кошти у спільну сумісну власність, оскільки згода іншого подружжя на набуття майна підтверджує придбання такого майна за спільні кошти подружжя.

У разі якщо інший з подружжя надав згоду на розпорядження майном (коштами) для набуття майна в спільну сумісну власність і така згода зафіксована безпосередньо в договорі купівлі-продажу майна, який вчинено іншим з подружжя, то суд не може своїм рішенням підмінити домовленість подружжя про набуття майна в спільну сумісну власність

6. Спори, що виникають із питань визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави

41

6.1. Прямий спосіб набуття активу (об'єкта нерухомості) близьким родичем особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за умови недостатності розміру законних доходів для такого набуття, є опосередкованим способом набуття активів цією особою. За наявності різниці між вартістю активу та грошових коштів, набутих на законних підставах, такий актив підлягає визнанню необґрунтованим.

42

Вартість набуття у власність такого активу особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, має значення для кваліфікації такого активу як необґрунтованого, а не для стягнення його в дохід держави

7. Справи окремого провадження

44

7.1. Із заявою про видачу обмежувального припису може звернутися до суду як особа, яка постраждала від домашнього насильства і якій виповнилося 14 років (неповнолітня особа), так і родич такої неповнолітньої особи

44

8. Застосування норм процесуального права

46

8.1. Цивільним процесуальним законодавством не передбачено такої форми участі прокурора в цивільному судочинстві, як подання заяви про перегляд заочного рішення. Апеляційне оскарження заочного рішення прокурором в інтересах держави в особі відповідача має відбуватися без попереднього подання заяви про перегляд заочного рішення до суду, що ухвалив таке рішення

46

8.2. Ухвала суду першої інстанції про залишення без розгляду клопотання про компенсацію судових витрат у справі є ухвалою, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, тому в разі скасування такої ухвали апеляційний суд, керуючись статтею 379 ЦПК України, має направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції

48

- 8.3.** Визначення територіальної юрисдикції (підсудності) здійснюється з урахуванням зареєстрованого місяця проживання або перебування фізичної особи – позивача. Тому позови, наведені в частині першій статті 28 ЦПК України, не можуть пред'являтися за фактичним місцем проживання або перебування позивача, відмінним від зареєстрованого 50
- 8.4.** У випадку відсутності особи, яка має відповідати за позовом, тобто бути відповідачем (наприклад, припинення юридичної особи внаслідок ліквідації), особа (іпотекодавець) може звернутися із заявою про встановлення факту припинення іпотеки, скасування відповідних обтяжень в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно згідно з абзацом третім частини четвертої статті 277 ЦК України, яка підлягає застосуванню на підставі аналогії закону 53
- 9. Звернення рішень до виконання і контроль за їх виконанням** 55
- 9.1.** У разі ухвалення судового рішення по суті позову, який раніше був забезпечений з метою належного його виконання, однак суд не вирішив питання щодо скасування дії заходів забезпечення позову, відсутні підстави для закінчення виконавчого провадження, передбачені статтею 39 Закону України «Про виконавче провадження» 55
- 9.2.** З урахуванням обсягу неповної цивільної дієздатності неповнолітньої особи й того, що аліменти є власністю дитини, законодавець закріпив право неповнолітнього на самостійне одержання аліментів.
- Добровільне перерахування боржником аліментів на особистий рахунок його неповнолітньої дитини вважається таким, що здійснене на виконання судового наказу про стягнення аліментів на її утримання, тому неврахування державним виконавцем сплати таких коштів під час розрахунку заборгованості зі сплати аліментів є безпідставним 58
- 10. Справи щодо оспорування, визнання, надання дозволу на виконання рішень міжнародних арбітражів** 59
- 10.1.** Якщо пов'язані чи афілійовані особи, наприклад родичі, ініціюють третейський розгляд для унеможливлення чи ускладнення поділу спільного майна подружжя, формування пасиву (боргів), виключення певного майна з поділу на час виникнення (існування) спору (спорів) про розірвання шлюбу, поділ спільного майна подружжя (чи жінки та чоловіка, які проживали однією сім'єю, але не 59

перебували в шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі), такі учасники третейського розгляду діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно другого з подружжя. У такому разі відбувається використання конструкції третейського розгляду не для захисту прав та інтересів, і судові рішення стосується прав та/або інтересів іншого з подружжя

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин

1.1. Якщо право держави на земельну ділянку порушує не сам державний акт на землю, виданий першому набувачеві землі, а обставини її отримання з порушенням закону та відчуження надалі на користь останнього набувача, ефективним способом захисту права власності держави є віндикаційний позов, пред'явлений до особи, за якою зареєстровано право власності на земельну ділянку

26 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу прокурора у справі за позовом прокурора, який діє в інтересах держави в особі Державного агентства лісових ресурсів України, до Поляницької сільської ради Надвірнянського району Івано-Франківської області, ОСОБА_1, ОСОБА_2, товариства з обмеженою відповідальністю «Буковель» (далі – ТОВ «Буковель»), треті особи: державне підприємство «Ворохтянське лісове господарство» (далі – ДП «Ворохтянське лісове господарство»), ОСОБА_3, про визнання недійсним державного акта на право приватної власності на земельну ділянку та витребування земельної ділянки.

Суди встановили, що земельна ділянка, яка перебуває у постійному користуванні ДП «Ворохтянське лісове господарство» та відноситься до земель лісового фонду, передана у власність ОСОБА_1 на підставі фіктивного рішення сільської ради. ОСОБА_1 відчужила земельну ділянку ОСОБА_3, яка, у свою чергу, продала її ОСОБА_2, а остання на підставі договору міні передала спірну земельну ділянку у власність ТОВ «Буковель».

Посилаючись на те, що судовим рішенням, яке набрало законної сили, встановлено фіктивність рішення органу місцевого самоврядування, на підставі якого ОСОБА_1 отримала державний акт на право приватної власності на земельну ділянку, ні ДП «Ворохтянське лісове господарство», ні Державне агентство лісових ресурсів України не зверталися до суду за захистом порушених прав на спірну земельну ділянку, прокурор, діючи в інтересах держави, просив визнати недійсним державний акт на право приватної власності на земельну ділянку, виданий ОСОБА_1, та витребувати земельну ділянку у кінцевого набувача ТОВ «Буковель».

Рішення суду першої інстанції, яким відмовлено в задоволенні позову, мотивовано тим, що спірна земельна ділянка лісового фонду у встановленому законом порядку органом місцевого самоврядування не вилучалася, зміна її цільового призначення у передбаченому законом порядку не здійснювалася, а тому рішення сільської ради про передачу у приватну власність земельної ділянки та державний акт не відповідають вимогам законодавства. Разом з тим вимога про визнання недійсним державного акта на право приватної власності

на земельну ділянку ОСОБА_1 не є ефективним способом захисту, що є самостійною підставою для відмови у позові в цій частині.

Суд апеляційної інстанції погодився з висновком суду першої інстанції в частині вирішення позовних вимог про визнання недійсним державного акта на право приватної власності на земельну ділянку. Щодо позовних вимог про витребування земельної ділянки, то спір у цій частині стосується порушення цивільного права та законного інтересу власника землі з боку юридичної особи, тому справа в частині вирішення вказаних позовних вимог віднесена до юрисдикції господарських судів, що виключає її розгляд у зазначеній частині у порядку цивільного судочинства.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та звернув увагу на таке.

Цивільні права/інтереси захищаються у спосіб, який передбачений законом або договором, та є ефективним для захисту конкретного порушеного або оспорюваного права/інтересу позивача.

Верховний Суд сформував сталу практику у подібних спорах за позовами прокурора щодо витребування на користь держави (територіальної громади) земельних ділянок лісового фонду, отриманих з порушенням приписів законодавства та відчужених на користь третіх осіб.

У тих випадках, коли має бути застосована вимога про витребування майна з чужого незаконного володіння, вимога власника про визнання права власності чи інші його вимоги, спрямовані на уникнення застосування приписів статей 387 і 388 ЦК України, є неефективними.

Верховний Суд звернув увагу на те, що у цій справі права держави на земельну ділянку порушує не сам державний акт на право приватної власності на земельну ділянку, виданий на ім'я першого набувача землі, а обставини отримання земельної ділянки з порушенням закону та відчуження її у подальшому на користь ТОВ «Буковель», тому ефективним способом захисту права власності є віндикаційний позов до особи, за якою зареєстровано право власності на земельну ділянку.

Обрання неналежного способу захисту є самостійною підставою для відмови у задоволенні позову.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду, зокрема в частині вирішення позовних вимог про визнання недійсним державного акта на право приватної власності на земельну ділянку, залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 червня 2024 року у справі № 354/602/15-ц (провадження № 61-2560св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120065651>.

2. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

2.1. Гідротехнічна споруда, яка є предметом договорів купівлі-продажу та іпотеки, нерозривно пов'язана з водним об'єктом, тому не може бути відокремлена від нього без втрати цільового призначення, відповідно й не може перебувати у власності фізичних осіб, крім випадків, визначених законом

05 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу прокурора у справі за позовом керівника Жмеринської окружної прокуратури в інтересах держави в особі Барської міської ради Жмеринського району Вінницької області до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, треті особи: приватний нотаріус Одеського нотаріального округу, приватний нотаріус Одеського міського нотаріального округу, про визнання недійсними договорів, припинення права власності.

Прокурор зазначав, що рішенням суду у справі № 125/1211/21 визнано дійсним договір купівлі-продажу, укладений між товариством з обмеженою відповідальністю «Гігант» та ОСОБА_1, предметом якого є нерухоме майно – гідроспоруда дамба ставка, та визнано за ОСОБА_1 право власності на об'єкт нерухомого майна – гідротехнічну споруду ставка.

Будучи власником спірного майна, ОСОБА_1 відчужила гідротехнічну споруду ставка ОСОБА_2, який у рахунок забезпечення виконання зобов'язань за договором позики передав об'єкт нерухомості ОСОБА_3 в іпотеку. За умовами договору про задоволення вимог іпотекодержателя, укладеного між ОСОБА_2 та ОСОБА_3, право власності на гідротехнічну споруду перейшло до останнього у зв'язку із невиконанням позичальником договору позики.

Прокурор вважав, що договір купівлі-продажу, іпотечний договір є недійсними, оскільки ОСОБА_1 не набула права власності на спірну гідротехнічну споруду у зв'язку із скасуванням судового рішення, яким було визнано за ОСОБА_1 таке право. Таке судове рішення не може бути підставою виникнення цивільних прав та обов'язків з моменту його ухвалення.

Гідротехнічна споруда нерозривно пов'язана з водним об'єктом та земельною ділянкою, на якій розташована, і не може бути відокремлена.

Земельна ділянка водного фонду, на якій розташована гідротехнічна споруда, належить до земель державної власності, тому оформлення права власності на гідротехнічну споруду, яка розташована на земельній ділянці водного фонду та її подальше відчуження, призвело до порушень інтересів Барської міської ради Вінницької області.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні позову у зв'язку з недоведеністю, в якій особи знаходився спірний об'єкт нерухомості до визнання за відповідачами права власності на нього. У разі доведення права власності Барської міської ради

на спірний об'єкт нерухомості, належним способом захисту порушеного права буде пред'явлення віндикаційного позову.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Важливе значення для вирішення судами справ, пов'язаних з виникненням, зміною та припиненням права власності, відповідно до чинного законодавства має правильне визначення правового режиму майна.

Незалежно від цільового призначення будь-яка гідротехнічна споруда – це інженерна споруда, розташована на водному об'єкті та призначена для керування ним, а також для запобігання шкідливій дії вод. Використання гідротехнічної споруди без втрати її правового статусу з іншою метою, ніж обслуговування водного об'єкта, є неможливим, тобто вона є приналежною до водного об'єкта.

Водний об'єкт не може бути відокремлений від земельної ділянки та бути самостійним (окремо від земельної ділянки, на якій він розташований) об'єктом прав та обов'язків, а право розпоряджатись водним об'єктом належить власнику земельної ділянки, на якій розташований цей водний об'єкт.

Враховуючи правовий статус гідротехнічної споруди як приналежності водного об'єкта, власником гідротехнічної споруди може бути лише особа, яка є власником земельної ділянки, на якій розташований водний об'єкт з гідротехнічною спорудою.

Спірна гідротехнічна споруда розташована на земельній ділянці водного фонду, яка передана в оренду та належить до земель державної власності.

Оскільки гідротехнічна споруда нерозривно пов'язана з водним об'єктом, не може бути відокремлена від нього без втрати цільового призначення, відповідно, не може перебувати у власності фізичних осіб, крім випадків, визначених законом.

На землі водного фонду України розповсюджується особливий порядок надання та використання. Такі землі можуть змінювати володільця шляхом передання їх у приватну власність лише у випадках, передбачених у статті 59 ЗК України.

Згідно з частиною другою вказаної статті громадянам та юридичним особам за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування можуть безоплатно передаватись у власність замкнені природні водойми (загальною площею до 3 га).

Системний аналіз статей 187, 188, 377 ЦК України вказує на неправомірність набуття права приватної власності на гідротехнічні споруди, що забезпечують існування водних об'єктів, які перебувають на земельній ділянці державної форми власності.

Верховний Суд зазначив, що, враховуючи принцип єдності юридичної долі земельної ділянки та розташованих на ній споруд (зміст якого розкривається,

зокрема, у статті 120 ЗК України та статті 377 ЦК України), застосування виндикації у цій справі зумовлює виникнення передумови для оформлення права власності на пов'язані земельні ділянки відповідно до статті 120 ЗК України, що створює загрозу для дотримання належного правового режиму земельних ділянок водного фонду. Зазначене у сукупності порушує правовий порядок, дотримання якого становить безумовний інтерес держави, оскільки вона є його гарантом, а його порушення є порушенням інтересів держави у даному випадку в особі Барської міської ради Жмеринського району Вінницької області.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував і ухвалив нове судове рішення про задоволення позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 червня 2024 року у справі № 125/1227/22 (провадження № 61-8584св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119583605>.

2.2. У випадку наявності підстав для солідарної відповідальності відповідачів / боржників кожен з них має право висунути заперечення проти вимог кредитора, які є загальними для всіх боржників та не засновані на особистих відносинах одного з них із кредитором. Оскарження судового рішення в повному обсязі одним з відповідачів, відповідальність якого є солідарною з іншими, та перегляд справи в апеляційному порядку за апеляційною скаргою такого відповідача не є порушенням принципу диспозитивності цивільного судочинства

03 червня 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «Фінансова Компанія «Брайт-К» (далі – ТОВ ФК «Брайт-К») у справі за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «АНСУ» (далі – ТОВ «АНСУ»), правонаступником якого є ТОВ ФК «Брайт-К», до ОСОБА_1, ОСОБА_2, третя особа – публічне акціонерне товариство «Банк «Фінанси та Кредит» (далі – ПАТ «Банк «Фінанси та кредит»), про солідарне стягнення заборгованості за кредитним договором.

Суди встановили, що між ОСОБА_2 та відкритим акціонерним товариством «Банк «Фінанси та Кредит» (далі – ПАТ «Банк «Фінанси та кредит»), правонаступником якого є ПАТ «Банк «Фінанси та кредит», укладено кредитний договір, за умовами якого банк надав позичальнику кредит у розмірі 50 000,00 дол. США на строк до 20 вересня 2022 року зі сплатою 12,75 % річних.

З метою забезпечення належного виконання позичальником зобов'язань за кредитним договором між банком та ОСОБА_1 було укладено договір поруки, за умовами якого у випадку невиконання боржником зобов'язань за кредитним договором боржник та поручитель відповідають перед кредитором як солідарні

боржники, та договір іпотеки, згідно з яким ОСОБА_1 передав в іпотеку належне йому нерухоме майно, а саме квартиру.

На підставі договорів про відступлення права вимоги банк відступив ТОВ «АНСУ» право вимоги за кредитним договором, договором поруки та іпотечним договором.

Посилаючись на те, що боржники належним чином не виконують взяті на себе зобов'язання за кредитним договором, у зв'язку з чим утворилась заборгованість зі сплати кредиту та процентів за користування ним, позивач просив суд стягнути солідарно з ОСОБА_2, ОСОБА_1 заборгованість за кредитним договором у розмірі 33 956,08 дол. США, з яких: строкова заборгованість за кредитом у розмірі 15 110,20 дол. США; прострочена заборгованість за кредитом у розмірі 11 111,20 дол. США; заборгованість зі сплати процентів у розмірі 176,45 дол. США; прострочена заборгованість зі сплати процентів у розмірі 7 558,23 дол. США.

Заочним рішенням суду першої інстанції позов задоволено.

Суд першої інстанції залишив без задоволення заяви ОСОБА_1 та ОСОБА_2 про перегляд заочного рішення.

Постановою апеляційного суду заочне рішення суду першої інстанції змінено та викладено резолютивну частину рішення в редакції цієї постанови. Суд апеляційної інстанції погодився з наявністю підстав для стягнення кредитної заборгованості з основного боржника – ОСОБА_2, позовна давність за вимогами до основного боржника не пропущена. Позовні вимоги, заявлені до поручителя, задоволено лише в межах періодичних платежів, строк сплати яких станом на дату пред'явлення позову не був пропущений понад шість місяців, з огляду на приписи частини четвертої статті 559 ЦК України щодо чинності поруки.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду погодився з висновком суду апеляційної інстанції та звернув увагу на таке.

Цивільне законодавство містить загальні умови виконання зобов'язання, що полягають у його виконанні належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться (частина перша статті 526 ЦК України). Це правило є універсальним і підлягає застосуванню як до виконання договірних, так і недоговірних зобов'язань.

Виконання зобов'язання може забезпечуватися, зокрема порукою (стаття 546 ЦК України).

Верховний Суд неодноразово звертав увагу на те, що солідарна відповідальність у зобов'язальному праві – це відповідальність кількох боржників перед кредитором, при якій кредиторі надається право на свій розсуд вимагати виконання зобов'язання у повному обсязі або частково від усіх боржників разом або від кожного з них окремо. Як солідарне зобов'язання, так

і солідарна відповідальність виникають лише у випадках, встановлених договором або законом.

Пред'явивши вимогу до одного із солідарних боржників, який не задовольнив цю вимогу, кредитор має право пред'явити вимогу до іншого солідарного боржника.

На підставі рішення суду про стягнення боргу з солідарних боржників солідарна відповідальність покладається на відповідачів до повного погашення боргу. Відповідачі як солідарні боржники відповідають в межах загальної суми кредитної заборгованості.

Суть солідарного обов'язку полягає в тому, що у випадку невиконання боржником грошового зобов'язання, забезпеченого порукою, кредитор має право вимагати виконання цього грошового зобов'язання одночасно як від боржника, так і від поручителя. Водночас солідарну відповідальність щодо заборгованості поза встановленим частиною четвертою статті 559 ЦК України строком поручитель не несе.

Аналіз положень статей 543, 555 ЦК України свідчить про те, що солідарні боржники наділені правами на заперечення проти вимог кредитора у повному обсязі, як заявлених щодо кожного із них (боржника чи поручителя), так і щодо інших загальних вимог, за якими такий боржник несе солідарну відповідальність.

Порука за своєю правовою природою має додаткове (акцесорне) зобов'язання до основного (кредитного) договору та напряду залежить від його умов. Загальний розмір кредитної заборгованості стосується як боржника, так і поручителя, який несе солідарну відповідальність в межах строку поруки.

У справі про солідарне стягнення заборгованості з боржника та поручителя до процесуальних співучасників висувається єдина позовна вимога, а не окрема вимога до кожного із співвідповідачів. З огляду на це, єдина вимога позивача має спиратись на єдине обґрунтування (єдині підстави позову), а тому заперечення проти такого позову боржника та позичальника не можуть бути роздільними, вони мають спиратись загальне для співучасників обґрунтування.

Боржник не може байдуже ставитись до пасивної поведінки поручителя, виходячи з того, що боржник і після виконання зобов'язання поручителем залишається зобов'язаною особою. У зв'язку з цим позбавлення боржника, який у більшому обсязі володіє інформацією щодо змісту основного зобов'язання, права висувати заперечення проти вимог кредитора, які спрямовані до поручителя, не відповідає принципу розумності.

Підхід щодо наявності права солідарного боржника на заявлення заперечень проти вимог кредитора, які є загальними для всіх боржників, узгоджується і з міжнародною практикою.

Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду зробила висновок, що оскільки боржник є стороною у зобов'язанні,

забезпеченому порукою, відповідальність боржника і поручителя є солідарною, а тому він може оспорювати як загальну суму заборгованості, так і дійсність основного і забезпечувального зобов'язань.

У випадку наявності підстав для солідарної відповідальності відповідачів/боржників, кожен з них має право висунути заперечення проти вимог кредитора, які є загальними для всіх боржників та не засновані на особистих відносинах одного з них з кредитором. Оскарження судового рішення у повному обсязі одним з відповідачів, відповідальність якого є солідарною з іншими, та перегляд справи в апеляційному порядку за апеляційною скаргою такого відповідача, не є порушенням принципу диспозитивності цивільного судочинства.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд у складі Об'єднаної палати касаційного цивільного суду постанову суду апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2024 року у справі № 161/8822/19 (провадження № 61-7223сво22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119776316>.

2.3. Під час укладення договору емфітевзису представником власника земельної ділянки, який діє на підставі вже скасованої довіреності, у власника земельної ділянки відсутнє вільне волевиявлення, яке б відповідало його внутрішній волі, що є підставою для визнання договору емфітевзису недійсним. Якщо при укладенні договору емфітевзису представник, який діяв на підставі довіреності, знав про припинення довіреності, то права та обов'язки для власника земельної ділянки щодо такого представника, які виникли внаслідок вчинення оспорюваного договору, не зберігаються

12 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3 та ОСОБА_2 про визнання договору щодо встановлення права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзису) недійсним та скасування державної реєстрації.

Суди встановили, що позивач є власником земельної ділянки, яку передала в оренду приватному підприємству «Титан» в особі директора ОСОБА_3.

Позивач вказує, що вона видала ОСОБА_3 як фізичній особі довіреність на представлення інтересів з питань, пов'язаних з укладанням, підписанням, реєстрацією, розірванням договорів щодо належної їй земельної ділянки, яку згодом скасувала в повному обсязі, про що повідомила представника.

ОСОБА_3, діючи від імені ОСОБА_1 на підставі довіреності, уклав з ОСОБА_2 договір про встановлення права користування земельною ділянкою (емфітевзису).

Посилаючись на те, що договір емфітевзису був укладений ОСОБА_3 на підставі довіреності, яка була скасована, про укладення вказаної угоди позивачу не було відомо, грошових коштів за це не отримувала, ОСОБА_1 просила суд визнати недійсним договір емфітевзису та як наслідок скасувати його державну реєстрацію.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, позов задовольнив.

Судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій мотивовані тим, що оскільки спірний правочин укладено ОСОБА_3 від імені ОСОБА_1 на підставі довіреності, яка скасована, про що ОСОБА_3 був повідомлений, тому такий договір підлягає визнанню недійсним у зв'язку з відсутністю волі власника земельної ділянки на його укладення.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій та звернув увагу на таке.

Представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє; представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є, за винятком комерційного представництва, а також щодо інших осіб, встановлених законом (частина перша, третя статті 238 ЦК України).

Представництво за довіреністю припиняється, зокрема і у разі скасування довіреності особою, яка її видала. У разі припинення представництва за довіреністю представник зобов'язаний негайно повернути довіреність. Особа, яка видала довіреність, може в будь-який час скасувати довіреність. Особа, яка видала довіреність і згодом скасувала її, повинна негайно повідомити про це представника. Права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників. Це правило не застосовується, якщо третя особа знала або могла знати, що дія довіреності припинилася.

Оскільки позивач скасувала довіреність, про що вчасно повідомила представника, то така довіреність не зберігає для неї чинність як сторони договору емфітевзису, а спірний правочин підлягає визнанню недійсним.

Верховний Суд зазначив, що на час укладення договору емфітевзису при вже скасованій довіреності у позивача було відсутнє вільне волевиявлення, яке б відповідало її внутрішній волі. На час укладення договору емфітевзису ОСОБА_3 знав про припинення довіреності, тому в даному випадку права та обов'язки для позивача щодо нього, які виникли внаслідок вчинення оспорюваного договору,

не зберігаються. Крім того, особа, яка видала довіреність, може в будь-який час її скасувати, а часткове скасування довіреності законом не передбачене.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 червня 2024 року у справі № 632/1196/19 (провадження № 61-18238св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119776362>.

2.4. Орган опіки та піклування може пред'являти позов про оспорування правочину (ресцисорний позов), на підставі якого відчужено квартиру, право на користування якою було збережено за дітьми, позбавленими батьківського піклування, якщо такий правочин порушує права дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування

13 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2, подану представником ОСОБА_3, у справі за позовом Органу опіки та піклування виконавчого комітету Саксаганської районної у місті Кривому Розі ради, який діє в інтересах дітей ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про визнання недійсним договору купівлі-продажу.

Суди встановили, що ОСОБА_7 (мати) та ОСОБА_1 (батько) позбавлені батьківських прав щодо дітей ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6.

Діти перебувають на первинному обліку служби у справах дітей виконкому Саксаганської районної у місті Кривому Розі ради як такі, що позбавлені батьківського піклування та до досягнення повноліття за ними було збережено право користування неприватизованим житлом, зокрема квартирою, в якій вони проживали разом з батьками до настання обставин, за яких діти залишились без батьківського піклування.

Позивач зазначав, що органом приватизації виконкому Саксаганської районної у місті Кривому Розі ради здійснено приватизацію квартири, власником якої є батько дітей ОСОБА_1.

Посилаючись на те, що на підставі договору купівлі-продажу ОСОБА_1 відчужив ОСОБА_2 квартиру, право користування якою збережено за дітьми, позбавленими батьківського піклування, внаслідок чого порушено житлові та майнові права дітей, орган опіки та піклування просив суд визнати договір купівлі-продажу квартири недійсним.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, позов задовольнив. Судові рішення мотивовані тим, що оскільки діти позбавлені батьківського піклування та мають відповідні гарантії права на житло, тому дії відповідачів щодо укладення договору купівлі-продажу без

отримання попереднього дозволу органу опіки та піклування є такими, що призвели до порушення гарантованих дітям прав на користування зазначеною квартирою.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та звернув увагу на таке.

Діти – члени сім'ї наймача або власника жилого приміщення мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем. Органи опіки та піклування зобов'язані здійснювати контроль за додержанням батьками або особами, які їх замінюють, майнових та житлових прав дітей при відчуженні жилих приміщень та купівлі нового житла (частини друга, третя статті 18 Закону України «Про охорону дитинства»).

При розпорядженні своїм майном дружина, чоловік зобов'язані враховувати інтереси дитини, інших членів сім'ї, які відповідно до закону мають право користування ним (частина друга статті 59 СК України).

Згідно з пунктом 2 частини першої статті 248 СК України дитина-сирота і дитина, позбавлена батьківського піклування, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі, прийомній сім'ї, має право, зокрема на збереження права користування житлом, у якому вона раніше проживала.

Згідно з частинами першою–третьою статті 32 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» за дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, а також особами з їх числа зберігається право на житло, в якому вони проживали з батьками, рідними до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування за місцем знаходження житла дітей несуть відповідальність за збереження зазначеного у частині першій цієї статті житла і повернення його дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, а також особам з їх числа після завершення терміну перебування у сім'ї опікуна чи піклувальника, прийомній сім'ї, дитячому будинку сімейного типу, закладі для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Жилі приміщення, в яких проживали діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, до влаштування їх у сім'ї громадян України, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також щодо яких є рішення суду, не можуть бути відчужені без отримання згоди на таке від органів опіки та піклування, яка може надаватися лише в разі гарантування збереження права на житло таких дітей.

До відібрання дітей у батьків вони проживали у квартирі, яка є предметом оспорюваного договору купівлі-продажу, за ними як за дітьми, позбавленими

батьківського піклування, збережено право користування житлом та відповідно до чинного законодавства їм гарантовано особливий захист і допомогу з боку держави.

У статті 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» передбачено, що органами опіки та піклування є районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад. Органи опіки та піклування забезпечують вирішення питань щодо соціального захисту і захисту особистих, майнових, житлових прав та інтересів дітей, подання заяв, клопотань, позовів про захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Оскільки правочин щодо відчуження спірного житлового приміщення на момент його укладення потребував згоди органу опіки та піклування, укладення оспорюваного договору суперечить інтересам дітей, які мають статус дітей, позбавлених батьківського піклування, порушує їх охоронювані законом житлові права на квартиру, право користування якою за ними зберігається протягом усього часу перебування у відповідних закладах, у опікунів чи піклувальників, дитячому будинку сімейного типу, прийомній сім'ї незалежно від того, чи проживають діти у жиллому приміщенні, з якого вибули.

Верховний Суд зазначив, що орган опіки та піклування може звертатися до суду з позовом про визнання недійсним правочину, який суперечить правам та інтересам дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 червня 2024 року у справі № 214/65/20 (провадження № 61-5155св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119872566>.

2.5. Питання про скасування відкритих торгів (аукціону) та їх результатів щодо відчуження майна (активів), включеного до ліквідаційної маси банку, і зобов'язань неплатоспроможних банків законодавством віднесено виключно до дискреційних повноважень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Якщо такі відкриті торги (аукціон) не скасовані та не визнані такими, що не відбулися, то гарантійний внесок учасника аукціону, сплачений для надання гарантії, що в разі перемоги в електронному аукціоні цей учасник виконає свої зобов'язання, поверненню не підлягає

19 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу публічного акціонерного товариства «Златобанк» (далі – ПАТ «Златобанк») у справі за позовом ОСОБА_1 до Фонду гарантування

вкладів фізичних осіб (далі – Фонд), ПАТ «Златобанк», третя особа – товариство з обмеженою відповідальністю «Держзакупівлі. Онлайн» (далі – ТОВ «Держзакупівлі. Онлайн»), про визнання незаконним проведення відкритих торгів, визнання протиправним та скасування рішення та стягнення грошових коштів.

Суди встановили, що виконавчою дирекцією Фонду прийнято рішення, згідно з яким у ПАТ «Златобанк» запроваджено тимчасову адміністрацію та призначено уповноважену особу Фонду на здійснення тимчасової адміністрації у ПАТ «Златобанк». Після чого розпочато процедуру ліквідації та призначено уповноважену особу Фонду на ліквідацію ПАТ «Златобанк».

У рамках реалізації своїх повноважень щодо продажу активів неплатоспроможного банку рішенням Фонду були затверджені умови продажу щодо лота № F197GL40790 – нерухоме майно та основні засоби, а саме трикімнатна квартира, що належить ПАТ «Златобанк», основні засоби ПАТ «КБ «Хрещатик».

Позивач зазначав, що він був зареєстрований як учасник аукціону, сплатив гарантійний внесок та був визнаний переможцем електронного аукціону.

Незважаючи на те, що постановою Великої Палати Верховного Суду у справі № 826/2184/17 визнано неправомірним віднесення ПАТ «Златобанк» до категорії неплатоспроможних, наслідком чого стала втрата Фондом контролю над активами ПАТ «Златобанк», Фонд продовжував здійснювати повноваження щодо продажу активів ПАТ «Златобанк» як неплатоспроможного банку, у тому числі провів аукціон щодо лоту № F197GL40790.

Позивач, як учасник торгів, не знав усієї об'єктивної інформації про лот, який реалізовувався, а Фонд на момент проведення відкритих торгів (аукціону) ввів учасників торгів в оману.

Грошові кошти, як гарантійний внесок, позивач перерахував двома частинами: на рахунок у ПАТ «Златобанк» та на рахунок ПАТ КБ «Хрещатик». ПАТ «Златобанк» перейменовано на ПАТ «Злато», а діяльність ПАТ КБ «Хрещатик» припинена. Оскільки ПАТ «КБ «Хрещатик» є ліквідованим, то Фонд як ліквідатор останнього банку повинен відповідати за його зобов'язаннями.

ОСОБА_1 звертався до Фонду зі скаргою про скасування результату електронних торгів з продажу лота № F197GL40790 та повернення гарантійного внеску, однак у задоволенні скарги було відмовлено.

Посилаючись на викладене, ОСОБА_1 просив суд визнати незаконним проведення відкритих торгів щодо лота № F197GL40790, скасувати рішення Фонду в частині відмови у задоволенні його скарги та стягнути гарантійний внесок.

Рішенням суду першої інстанції у задоволенні позову відмовлено у зв'язку з недоведеністю вимог.

Постановою суду апеляційної інстанції рішення суду першої інстанції скасовано та ухвалено нове судове рішення про часткове задоволення позовних

вимог. Судове рішення апеляційного суду мотивовано тим, що учасники торгів на момент проведення аукціону не знали про лот, що реалізовувався, усієї об'єктивної інформації, яка могла вплинути на їх зацікавленість щодо його придбання. Позивач не зазначив таких порушень правил проведення торгів з реалізації майна банку під час процедури ліквідації, щоб зробити висновок, що електронний аукціон є незаконним. Саме по собі ненадання Фондом інформації організатору відкритих торгів (аукціону) до дати проведення відкритих торгів (аукціону) про наявність судового рішення не є підставою для задоволення вимог ОСОБА_1 про визнання проведення торгів незаконним в цілому.

Вимоги ОСОБА_1 про визнання протиправним рішення Фонду стосуються всього лота № F197GL40790, але підстави для визнання незаконним проведення торгів щодо майна ПАТ «КБ «Хрещатик» позивач не зазначив, тому з ПАТ «Злато» належить стягнути на користь позивача внесений ним гарантійний внесок у розмірі 134 282,30 грн, а вимоги щодо стягнення сплаченої другої частини гарантійного внеску у розмірі 40 747,25 грн не підлягають задоволенню.

Даних про те, що у спірних правовідносинах Фонд відповідає за зобов'язаннями ПАТ «КБ «Хрещатик», що виникли після прийняття рішення про його ліквідацію, матеріали справи не містять.

Переглядаючи справу в частині задоволених позовних вимог, Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Порядок реалізації майна банку під час проведення ліквідаційної процедури регламентується нормативно-правовими актами Фонду (частина сьома статті 51 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»).

Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 24 березня 2016 року № 388 затверджено Положення щодо організації продажу активів (майна) банків, що ліквідуються (далі – Положення), яким визначено порядок організації продажу активів (майна), що включені до ліквідаційної маси банку, що ліквідується.

Саме на Фонд покладено обов'язок відчужити майно (активи), включені до ліквідаційної маси банку. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб здійснює організацію відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможних банків, у т.ч. шляхом прийняття рішення про затвердження умов продажу активів.

Верховний Суд зазначив, що Положенням імперативно не встановлено скасування відповідних відкритих торгів (аукціону) та їх результатів, а віднесено питання про скасування таких відкритих торгів (аукціону) та їх результатів виключно до дискреційних повноважень Фонду.

Крім того, оскільки відкриті торги (аукціон) щодо лота № F197GL40790 не скасовані та вони не визнані такими, що не відбулися, суд першої інстанції правильно вказав, що гарантійний внесок ОСОБА_1, сплачений для надання гарантії, що у разі перемоги в електронному аукціоні цей учасник виконає свої зобов'язання, поверненню не підлягає.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову апеляційного суду в частині вирішення позовних вимог про визнання недійсними результатів електронного аукціону з реалізації активів (майна) лота № F197GL40790 та про стягнення з ПАТ «Злато» на користь ОСОБА_1 грошових коштів скасував, залишив у силі рішення суду першої інстанції в цій частині.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 червня 2024 року у справі № 761/628/21 (провадження № 61-17040св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119873384>.

2.6. Наявність підстав для визнання недійсними торгів має встановлюватися судом на момент їх проведення. Рішення суду про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню, не має зворотної дії в часі і не може породжувати правові наслідки, у тому числі й щодо недійсності торгів, або впливати на інші юридичні факти, що настали до набрання законної сили рішенням суду про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню

03 червня 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до публічного акціонерного товариства «Альфа-Банк» (далі – ПАТ «Альфа-Банк»), правонаступником якого є акціонерне товариство «Сенс Банк» (далі – АТ «Сенс Банк»), ОСОБА_2, державного підприємства «Сетам» (далі – ДП «Сетам»), Сумського відділу державної виконавчої служби у Сумському районі Сумської області Північно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Суми) про визнання недійсними електронних торгів та протоколу проведення електронних торгів.

Суди встановили, що приватний нотаріус вчинив виконавчий напис про звернення стягнення на двокімнатну квартиру, власником якої є ОСОБА_1. На підставі іпотечного договору зазначену квартиру було передано в іпотеку у рахунок забезпечення зобов'язань за кредитним договором, кредитором за яким є ПАТ «Укрсоцбанк».

На підставі виконавчого напису нотаріуса відкрито виконавче провадження та майно реалізовано з прилюдних торгів, які проводилися ДП «Сетам». Переможцем торгів визначена ОСОБА_2.

Судовим рішенням виконавчий напис нотаріуса визнано таким, що не підлягає виконанню.

Посилаючись на те, що виконавчий напис нотаріуса, на підставі якого здійснювалася примусова процедура продажу предмета іпотеки на прилюдних торгах, визнаний у судовому порядку таким, що не підлягає виконанню, ОСОБА_1 просив суд визнати недійсними електронні торги та протокол про проведення публічних торгів щодо продажу квартири, яка належить йому на праві власності.

Суд першої інстанції, задовольняючи позов, керувався тим, що процедура реалізації майна за виконавчим документом, який судовим рішенням визнано таким, що не підлягає виконанню, не може вважатися легітимною і порушує законні права та інтереси позивача, оскільки його протиправно позбавлено права власності на майно.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано та ухвалено нове судове рішення про відмову у задоволенні позову. Судове рішення апеляційного суду мотивовано тим, що на час вчинення державним виконавцем виконавчих дій виконавчий документ, на підставі якого державний виконавець відкрив виконавче провадження про звернення стягнення на належну позивачу квартиру, здійснив її оцінку та передав на реалізацію з прилюдних торгів, був чинним, оцінка майна не оскаржувалась, торги проведені відповідно до Порядку реалізації арештованого майна, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2015 року № 2710/5.

Відчуження майна з електронних торгів належить до угод купівлі-продажу, така угода може визнаватися недійсною в судовому порядку з підстав недодержання в момент її вчинення вимог, установлених частинами першою–третьою та частинами п'ятою, шостою статті 203 ЦК України, зокрема у зв'язку з невідповідністю змісту правочину ЦК України та іншим актам цивільного законодавства (частина перша статті 215 ЦК України), а визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, не є такою підставою.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду погодився з висновками суду апеляційної інстанції та звернув увагу на таке.

Тлумачення змісту статей 215, 216 ЦК України свідчить, що для визнання судом оспорюваного правочину недійсним необхідним є: пред'явлення позову однією із сторін правочину або іншою заінтересованою особою; наявність підстав для оспорення правочину; встановлення, чи порушується (не визнається або оспорується) суб'єктивне цивільне право або інтерес особи, яка звернулася до суду. Як наявність підстав для визнання оспорюваного правочину недійсним, так і порушення суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду, має встановлюватися саме на момент вчинення оспорюваного правочину.

Положеннями Закону України «Про виконавче провадження» не встановлено порядок та правила проведення прилюдних торгів, а лише закріплено, як і у статті 650 ЦК України, такий спосіб реалізації майна, як його продаж на прилюдних торгах, і відсильні норми до інших нормативно-правових актів, якими повинен визначатися порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого майна.

Виконавець здійснює лише підготовчі дії з метою проведення прилюдних торгів (у тому числі й оцінку майна), а самі прилюдні торги з реалізації

нерухомого майна організовують і проводять спеціалізовані організації, з якими виконавчою службою укладається відповідний договір.

Реалізація майна на прилюдних торгах полягає у продажі майна, де продавцем відчужуваного майна є боржник, переможець прилюдних торгів виступає покупцем, а особи, які мають право примусового продажу такого майна, є державна виконавча служба (приватний виконавець) та організатор електронних торгів; складання за результатами проведення прилюдних торгів акта проведення прилюдних торгів є оформленням договірних відносин купівлі-продажу майна на публічних торгах, тобто є правочином.

Для визнання судом торгів недійсними необхідним є: наявність підстав для визнання торгів недійсними (порушення правил проведення торгів); встановлення, чи порушується (не визнається або оспорується) суб'єктивне цивільне право або інтерес особи, яка звернулася до суду.

Наявність підстав для визнання недійсними торгів має встановлюватися судом саме на момент їх проведення. Рішення суду про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню, не має зворотної дії в часі і не може породжувати правові наслідки, в тому числі й щодо недійсності торгів, або впливати на інші юридичні факти, що настали до набрання законної сили рішенням суду про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню.

По своїй суті публічні торги мають бути найбезпечнішою підставою набуття майна, оскільки публічна процедура реалізації майна має гарантувати невідворотність результатів торгів та юридичне очищення майна, набутого у такий спосіб. Очевидно, що використання як підстави для оспорення торгів визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню, суттєво підриває стабільність обороту та характеристику власне торгів як найбезпечнішої підстави набуття майна, за умови, що такої підстави недійсності не існувало в момент проведення публічних торгів.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду про відсутність підстав для визнання недійсними електронних торгів, проведених на підставі виконавчого напису нотаріуса, який в подальшому визнаний у судовому порядку таким, що не підлягає виконанню, оскільки на час проведення електронних торгів виконавчий напис нотаріуса був чинним, а відповідне судове рішення не має зворотної дії в часі.

Також Верховний Суд зауважив, що права позивача можуть бути захищені шляхом відшкодування завданої йому шкоди (частина третя статті 386 ЦК України). Відповідачами за цим позовом можуть бути особи, з вини яких така шкода була заподіяна.

З урахуванням викладеного Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду вважала за необхідне відступити від висновків, викладених у постановках Верховного Суду у складі колегії судів Першої судової

палати Касаційного цивільного суду від 07 листопада 2018 року у справі № 712/1317/14-ц (провадження № 61-22566св18) та від 07 лютого 2019 року у справі № 522/1516/15-ц (провадження № 61-25870св18).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2024 року у справі № 587/2230/21 (провадження № 61-5981сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119907441>.

2.7. Якщо продавець здійснював свою діяльність під час форс-мажорних обставин і товар, за який покупець сплатив грошові кошти на виконання договору, був наявний на складі, і відповідно до умов договору купівлі-продажу продавець не повідомляв покупця про наявність обставин непереборної сили, а також не виконав свого обов'язку щодо поставки товару покупцю на умовах самовивозу зі складу продавця, то продавець зобов'язаний передати відповідно до умов договору у власність покупця оплачений товар шляхом його поставки останньому

19 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до товариства з обмеженою відповідальністю «Техноторг-Дон» (далі – ТОВ «Техноторг-Дон») про захист прав споживача, за зустрічним позовом ТОВ «Техноторг-Дон» до ОСОБА_1 про розірвання договору купівлі-продажу.

Суди встановили, що за умовами договору купівлі-продажу, укладеного між ОСОБА_1 та ТОВ «Техноторг-Дон», ОСОБА_1 (покупець) зобов'язувався сплатити повну вартість предмета договору, яким є трактор «Беларус 82,1», а ТОВ «Техноторг-Дон» (продавець) – поставити та передати товар покупцю у визначеному сторонами місці.

Посилаючись на те, що зобов'язання перед ТОВ «Техноторг-Дон» виконані належним чином, у встановлений договором строк сплачено обумовлену в договорі грошову суму за товар, однак придбаний трактор не отримано, позивач вважав свої права як споживача послуг та сторони договору порушеними та просив суд зобов'язати продавця передати йому придбаний товар шляхом поставки згідно з умовами договору купівлі-продажу, стягнути з продавця пеню, проценти за користування грошовими коштами до моменту фактичного виконання судового рішення про передачу товару покупцю, а також відшкодувати моральну шкоду.

Позивач за зустрічним позовом зазначав, що умовами договору купівлі-продажу товариство як продавець зобов'язувалося поставити товар покупцю на умовах самовивозу зі складу упродовж 10 робочих днів з моменту оплати покупцем загальної вартості товару.

У зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України та окупацією частини Харківської області, у тому числі смт Мала Данилівка (колишнього Дергачівського району), ТОВ «Техноторг-Дон» позбавлене можливості вести господарську діяльність в цьому населеному пункті, де знаходиться і склад з товаром, та не може виконати зобов'язання з поставки товару покупцю згідно з умовами договору через настання форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили).

Умовами договору купівлі-продажу передбачено, що сторони звільняються від відповідальності за часткове або повне невиконання зобов'язань за договором, якщо воно є наслідком форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). Строк виконання за договором зупиняється на строк, протягом якого діяли обставини непереборної сили, а також наслідки, викликані такими обставинами, і якщо неможливість повного або часткового виконання зобов'язань сторонами буде існувати понад 30 календарних днів, то сторони мають право ініціювати припинення дії цього договору.

Рішенням суду першої інстанції первісний позов задоволено частково, у задоволенні зустрічного позову відмовлено. Задовольняючи первісний позов, суд керувався тим, що на підставі належних та допустимих доказів встановлено здійснення ТОВ «Техноторг-Дон» діяльності під час форс-мажорних обставин, зокрема в смт Мала Данилівка, отже ТОВ «Техноторг-Дон» мало можливість передати у власність ОСОБА_1 оплачений ним товар, однак зобов'язання не виконало. Також суд зробив висновок про стягнення з продавця на користь покупця пені та моральної шкоди.

Постановою суду апеляційної інстанції скасовано рішення суду першої інстанції в частині задоволення первісних позовних вимог та ухвалено в цій частині нове судове рішення про відмову у задоволенні вимог первісного позивача. Апеляційний суд керувався тим, що мають місце обставини непереборної сили, на строк дії яких виконання зобов'язань сторонами договору зупиняється, що дає підстави для звільнення продавця від відповідальності за неналежне виконання зобов'язань, зокрема щодо сплати штрафних санкцій за несвоєчасне виконання договору продавцем в частині передання товару покупцю у місці, визначеному договором. У випадку неможливості виконання сторонами зобов'язань за цим договором, вони вправі ініціювати припинення його дії шляхом розірвання лише за їх спільною згодою.

Верховний Суд не погодився з такими висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Одностороння відмова від договору є юридичним фактом, який зумовлює його розірвання, отже є правочином, який має юридичні наслідки у вигляді припинення господарських правовідносин, а тому не вимагає згоди другої сторони. Розірвання господарського договору може здійснюватися за згодою сторін і у разі односторонньої відмови від нього. За загальним правилом

розірвання договору в односторонньому порядку не допускається, однак окремі види договорів допускають таку можливість. Крім того, право сторони на одностороннє розірвання договору може бути встановлене законом або безпосередньо у договорі.

У разі коли законом або умовами договору передбачено право сторони на односторонню відмову від договору, сторони вільні у виборі конкретних підстав такої відмови, в межах, встановлених нормами законодавства чи умовами договору, а обрану стороною підставу для односторонньої відмови від договору необхідно досліджувати під час розгляду справи судом. Так, у кожному випадку особа, яка бажає відмовитись від договору у односторонньому порядку на тій чи іншій підставі, має довести фактичну наявність визначених у обраній підставі обставин для такої односторонньої відмови.

Особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Не вважається випадком, зокрема, недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку товарів, потрібних для виконання зобов'язання, відсутність у боржника необхідних коштів (стаття 617 ЦК України).

На підставі належних та допустимих доказів ОСОБА_1 довів, що ТОВ «Техноторг-Дон» мало можливість передати у власність оплачений ним товар, оскільки товар знаходився на території представництва товариства, яке здійснювало господарську діяльність.

Ознаками форс-мажорних обставин є наступні елементи: вони не залежать від волі учасників цивільних (господарських) відносин; мають надзвичайний характер; є невідворотними; унеможливлюють виконання зобов'язань за даних умов здійснення господарської діяльності.

Для застосування форс-мажору (обставин непереборної сили) як умови звільнення від відповідальності судам необхідно встановити, які саме зобов'язання за договором були порушені/невиконані. Доведення наявності непереборної сили покладається на особу, яка порушила зобов'язання, саме вона має подавати відповідні докази в разі виникнення спору.

Повідомлення про форс-мажор має бути направлено іншій стороні якнайшвидше. Своєчасне повідомлення іншої сторони про настання форс-мажорних обставин спрямоване на захист прав та інтересів іншої сторони договору, яка буде розуміти, що не отримає вчасно товар (роботи, послуги) та, можливо, зможе зменшити негативні наслідки форс-мажору.

На відміну від форс-мажору істотна зміна обставин не впливає на строк виконання зобов'язань (не змінює його) і не звільняє сторону від відповідальності за невиконання, а дозволяє припинити таке виконання (розірвання договору) чи змінити умови такого виконання або умови договору

в цілому (для досягнення балансу інтересів сторін, який був порушений через істотну зміну обставин).

Форс-мажор (стаття 617 ЦК України) та істотна зміна обставин (стаття 652 ЦК України) є різними правовими ситуаціями, стаття 652 ЦК України може бути застосована у випадку відсутності існування форс-мажору, але позивач має довести наявність всіх чотирьох умов, необхідних для внесення змін до договору за рішенням суду.

Верховний Суд зазначив, що внесення змін до договору за рішенням суду є виключною мірою, яка пов'язана з втручанням суду в свободу договору, господарську діяльність сторін, і таке втручання може відбуватися лише у разі виникнення значного і вочевидь несправедливого дисбалансу між інтересами сторін внаслідок зміни обставин.

Встановивши, що ТОВ «Техноторг-Дон» здійснювало свою діяльність під час форс-мажорних обставин, товар, за придбання якого ОСОБА_1 сплатив визначену договором ціну, був наявний на складі підприємства, товариство не повідомляло ОСОБА_1 про наявність обставин непереборної сили та не виконало зобов'язання щодо поставки товару покупцю, суд першої інстанції правильно зобов'язав продавця передати у власність покупця оплачений останнім товар на умовах, передбачених договором купівлі-продажу.

Верховний Суд погодився з висновком суду першої інстанції щодо стягнення з продавця на користь ОСОБА_1 пені у зв'язку з порушенням виконання договірних зобов'язань, оскільки на спірні правовідносини поширюється дія Закону України «Про захист прав споживачів».

Внаслідок неправомірних дій продавця та у зв'язку з неотриманням оплаченого товару покупець зазнав моральних страждань, які підлягають відшкодуванню у грошовому виразі.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову апеляційного суду в частині вирішення первісних позовних вимог скасував, рішення суду першої інстанції в цій частині залишив у силі. Судові рішення в частині вирішення зустрічного позову залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 червня 2024 року у справі № 170/332/22 (провадження № 61-9556св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119873495>.

2.8. Якщо позичальник вважає відмову банку від надання йому кредиту, передбаченого договором, необґрунтованою, він має право вимагати від кредитодавця відшкодування збитків, а не реально виконати зобов'язання, оскільки примус до виконання обов'язку видати кредит у натурі не допускається

26 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового

провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного товариства «Сенс Банк» (далі – АТ «Сенс Банк»), третя особа – Національний банк України (далі – НБУ), про стягнення пені за несвоєчасне виконання зобов'язань за договором відновлювальної кредитної лінії і договором кредиту.

Суди встановили, що між позивачем та Акціонерним товариством «Укрсоцбанк», правонаступником якого є АТ «Сенс Банк», укладено договір про надання відновлювальної кредитної лінії, за умовами якого банк зобов'язався видати позичальникові кредит у розмірі 500 000,00 грн, та договір кредиту, за умовами якого банк зобов'язався видати кредит у розмірі 60 000,00 дол. США.

Посилаючись на те, що банк не виконав умови кредитних договорів, всієї суми кредитних коштів не видав, зокрема, за договором про надання відновлювальної кредитної лінії залишок невиданих кредитних коштів становить 320 000,00 грн, а за договором кредиту – 48 000,00 дол. США, позивач просив суд стягнути з відповідача пеню за несвоєчасне виконання зобов'язань за договорами.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, у задоволенні позову відмовлено. Судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій мотивовано тим, що банк припинив видавати кредит у зв'язку з розпорядженням НБУ, яким рекомендовано банкам відмовитися від укладення договорів про відкриття кредитних ліній і надання інших безумовних кредитних зобов'язань, з метою захисту, в першу чергу, інтересів вкладників та кредиторів банку та нейтралізації впливу зовнішньої світової фінансової кризи. Зазначені заходи є тимчасовими. Тому банк діяв відповідно до вимог законодавства і підстав вважати, що в зв'язку з цим порушені права позивача немає. Також позивач не довів, що між сторонами відбулось зарахування зустрічних одnorідних вимог.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів першої та апеляційної інстанцій та звернув увагу на таке.

Зобов'язання кредитодавця з видачі кредиту має специфічні властивості. І з урахуванням його сутності не можна зобов'язати банк видати кредит. У такій ситуації потрібно ставити питання перед судом про покладення на боржника обов'язку відшкодувати збитки, а не реально виконати зобов'язання. Такий підхід базується на тому, що обов'язки з надання кредиту та сплати боргу є кардинально різними за юридичною сутністю, примус до виконання обов'язку видати кредит у натурі не допускається.

Якщо позичальник вважає таку відмову банку необґрунтованою, належним способом захисту є позов про компенсацію збитків, зокрема, витрат позичальника, пов'язаних з більшим розміром відсотків, під які отриманий кредит в іншому банку, на страхування, сплату комісій у зв'язку з укладенням кредитного договору, за яким не отримано кредит (його частина), тощо.

Банк частково відмовив ОСОБА_1 в кредитуванні відповідно до обов'язкових вказівок НБУ в сфері банківського регулювання і нагляду. Обставин щодо відновлення кредитування суди не встановили, тому немає підстав вважати, що відповідач не виконував умови кредитних договорів.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду змінив, виклавши їх мотивувальні частини в редакції своєї постанови.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 червня 2024 року у справі № 752/5765/23 (провадження № 61-2936св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120180408>.

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин

3.1. Відсутність працівника на роботі в період дії воєнного стану не може бути кваліфікована як прогул без поважної причини. Якщо з таким працівником відсутній зв'язок, до з'ясування причин і обставин його відсутності за ним зберігаються робоче місце та посада, трудові відносини не припиняються, однак час таких неявок не зараховується до стажу роботи, що дає право на щорічну відпустку, та в загальному порядку не підлягає оплаті

Об червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «ПОЛАР СІФУД УКРАЇНА» (далі – ТОВ «ПОЛАР СІФУД УКРАЇНА») у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «ПОЛАР СІФУД УКРАЇНА» про скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

Суди встановили, що позивач є співзасновником ТОВ «ПОЛАР СІФУД УКРАЇНА» та займає посаду комерційного директора товариства. У зв'язку з введенням в Україні воєнного стану ОСОБА_1 виїхала за межі України та продовжувала виконання трудових обов'язків дистанційно.

Наказом товариства позивача звільнено з посади комерційного директора на підставі пункту 4 частини першої статті 40 КЗпП України у зв'язку з прогулом без поважних причин. ОСОБА_1 вважає своє звільнення з роботи незаконним та таким, що порушує її трудові права.

Рішенням суду першої інстанції, з висновком якого погодився і суд апеляційної інстанції, позов задоволено частково. Судові рішення мотивовані тим, що відповідач не спростував обставин виконання позивачем трудових обов'язків у дистанційному режимі та отримання останньою заробітної плати, що виключає її звільнення за прогул без поважних причин. У матеріалах справи відсутні докази вчинення підприємством дій щодо досягнення домовленості про

комунікацію та взаємодію між сторонами під час виконання дистанційної роботи, і про це не зазначено в наказі про застосування певних засобів комунікацій.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій в частині вирішення вимог про скасування наказу про звільнення та поновлення на роботі та звернув увагу на таке.

Положення Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», які регулюють деякі аспекти трудових відносин інакше, ніж КЗпП України, мають пріоритетне застосування на період дії воєнного стану. При цьому інші норми законодавства про працю, які не суперечать положенням Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» також можуть або повинні застосовуватися у відносинах між працівником та роботодавцем.

Дистанційна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією роботодавця, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

На час загрози поширення епідемії, пандемії, необхідності самоізоляції працівника у випадках, встановлених законодавством, та/або у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації техногенного, природного чи іншого характеру дистанційна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) роботодавця без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі (частини перша, одинадцята статті 60-2 КЗпП України).

Прогул – це відсутність працівника на роботі без поважних причин більше трьох годин (безперервно чи загалом). Для звільнення працівника на такій підставі власник або уповноважений ним орган повинен мати докази, що підтверджують відсутність працівника на робочому місці більше трьох годин упродовж робочого дня.

Поважними причинами визнаються такі причини, що виключають вину працівника.

Якщо виконання роботи передбачає можливість її здійснення віддалено, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, роботодавцю доцільно прийняти рішення про переведення працівника на дистанційну роботу, якщо ні, – працівнику можуть бути надані відпустки, у тому числі і без збереження заробітної плати. Якщо простій не оголошувався, місцезнаходження працівника невідоме, трудові обов'язки він не виконує, – доцільно обліковувати його відсутність як відсутність з нез'ясованих причин.

Відсутність працівника на роботі у зв'язку з військовим вторгненням російської федерації на територію України не може бути кваліфіковано як прогул без поважної причини. При цьому нормами законодавства про працю не передбачено обов'язку працівника повідомляти роботодавця про своє

місцезнаходження та/чи отримання статусу біженця або визнання його особою, яка потребує тимчасового захисту.

Зважаючи на ситуацію на території України, працівники, які не виходять на роботу внаслідок обставин, пов'язаних з бойовими діями, або ті, які не мають змоги виходити на роботу у зв'язку з небезпекою для життя і здоров'я, не підлягають автоматичному звільненню, зокрема на підставі пункту 4 частини першої статті 40 КЗпП України. Це обумовлено необхідністю збереження життя та здоров'я таких працівників та їх сімей і вважається відсутністю на роботі з поважних причин. Якщо з таким працівником відсутній зв'язок, до з'ясування причин і обставин його відсутності за ним зберігаються робоче місце та посада, трудові відносини не припиняються, однак час таких неявок не зараховується до стажу роботи, що дає право на щорічну відпустку, та у загальному порядку не підлягає оплаті.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції в частині вирішення вимог про скасування наказу про звільнення та поновлення на роботі залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 червня 2024 року у справі № 367/569/23 (провадження № 61-4703св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119653141>.

3.2. На період розгляду центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, або судом заяви особи, яка зазнала дій / бездіяльності, що містять ознаки мобінгу, про визнання таких фактів та їх усунення працівник продовжує виконувати свої трудові обов'язки.

У випадку встановленого факту неналежного виконання працівником своїх трудових обов'язків, не пов'язаного з фактами мобінгу, порушення ним трудової дисципліни після звернення до компетентного органу із заявою про встановлення факту мобінгу та до набрання законної сили судовим рішенням про встановлення такого факту роботодавець не позбавлений права застосувати до такого працівника заходи дисциплінарної відповідальності за таке правопорушення (не пов'язане з фактами мобінгу) в порядку, передбаченому КЗпП України

19 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за її позовом до товариства з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «Кредо» (далі – ТДВ СК «Кредо») про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

Суди встановили, що позивач перебувала у трудових відносинах із ТДВ СК «Кредо» та була звільнена на підставі пункту 3 частини першої статті 40 КЗпП України у зв'язку з систематичним невиконанням без поважних причин обов'язків, покладених на неї трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Позивач зазначала, що на час її звільнення у провадженні суду перебувала справа щодо визнання факту мобінгу під час виконання нею трудових обов'язків, про що відповідач знав, у зв'язку з чим у період розгляду такої справи судом трудовий договір з працівником не може бути припинений.

Вважаючи звільнення незаконним, ОСОБА_1 просила суд поновити її на роботі, стягнути середній заробіток за час вимушеного прогулу та відшкодувати моральну шкоду.

Рішенням суду першої інстанції, з висновком якого погодився і суд апеляційної інстанції, у задоволенні позову відмовлено у зв'язку з необґрунтованістю.

Верховний Суд погодився з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій та звернув увагу на таке.

На підставі пункту 3 частини першої статті 40 КЗпП України працівник може бути звільнений лише за проступок на роботі, вчинений після застосування до нього дисциплінарного або громадського стягнення за невиконання без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Для правомірного розірвання роботодавцем трудового договору у зв'язку з систематичним невиконанням працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку, необхідна наявність сукупності таких умов: порушення має стосуватися лише тих обов'язків, які є складовими трудової функції працівника чи впливають з правил внутрішнього трудового розпорядку; невиконання чи неналежне виконання працівником трудових обов'язків має бути винним, скоєним без поважних причин умисно або з необережності; невиконання або неналежне виконання трудових обов'язків повинно бути систематичним (допущення повторного (вдруге чи більше разів) винного невиконання чи неналежного виконання обов'язків); враховуються тільки дисциплінарні й громадські стягнення, які накладаються трудовими колективами і громадськими організаціями відповідно до їх статутів; з моменту виявлення порушення до звільнення може минути не більше місяця.

Гарантією забезпечення права працездатних громадян України на працю є те що, особа, яка зазнала дій/бездіяльності, що містять ознаки мобінгу, має право на звернення до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, та до суду щодо визнання таких фактів та їх усунення. Водночас

на період розгляду відповідної заяви працівник продовжує виконувати свою трудову функцію.

Верховний Суд зауважив, що у випадку встановленого факту неналежного виконання працівником своєї трудової функції, не пов'язаного з фактами мобінгу, порушення ним трудової дисципліни після звернення до компетентного органу із заявою про встановлення факту мобінгу та до набрання законної сили судовим рішенням про встановлення такого факту, роботодавець не позбавлений права на застосування до такого працівника заходів дисциплінарної відповідальності за таке правопорушення (не пов'язане з фактами мобінгу) у порядку, передбаченому КЗпП України.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 червня 2024 року у справі № 332/6221/23 (провадження № 61-6163св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119873430>.

4. Спори, що виникають із житлових правовідносин

4.1. Наявність у неповнолітньої дитини права користування квартирою не впливає на можливість встановлення порядку користування цією квартирою між її співвласниками та визначення конкретних варіантів такого порядку користування, оскільки право користування неповнолітньої особи є похідним від права власності співвласника квартири, членом сім'ї якого є дитина

19 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «Юрфактор Сервіс» (далі – ТОВ «Юрфактор Сервіс») до ОСОБА_1, третя особа – Служба у справах дітей та сім'ї Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації, про встановлення порядку користування квартирою.

Суди встановили, що ТОВ «Юрфактор Сервіс» є власником 2/3 часток чотирикімнатної квартири, а ОСОБА_1 – 1/3 частки цієї квартири.

Посилаючись на неможливість користування своєю власністю, оскільки відповідач чинить перешкоди в користуванні квартирою, позивач просив суд встановити порядок користування квартирою.

Рішенням суду першої інстанції, з висновком якого погодився і суд апеляційної інстанції, позов задоволено. Судові рішення мотивовані тим, що ОСОБА_1 як співвласник квартири чинить перешкоди позивачу у користуванні ним своєю часткою у спільному майні, у зв'язку з чим наявні підстави для встановлення порядку користування квартирою. Порядок

користування квартирою, який просить встановити позивач, не порушує права власності відповідача, оскільки виділена їй у користування частка майна перевищує розмір її частки в спільному майні.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій та звернув увагу на таке.

Відповідно до статті 358 ЦК України право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою.

Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та користування майном, що є їхньою спільною частковою власністю.

Кожен із співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації.

Вирішуючи спір з приводу встановлення порядку спільного користування квартирою, суд виділяє в користування сторонам спору частини житлового приміщення, адекватні розміру їх часток у праві власності на спільне майно. При цьому допускається можливість відійти у незначних обсягах від відповідності реальних часток ідеальним у зв'язку з неможливістю забезпечити їх точну відповідність. Таке рішення не змінює розміру часток співвласників у праві власності на спільне майно, не порушує їх прав як власників.

Установивши, що сторони не змогли домовитися про порядок користування спільним майном, врахувавши, що запропонований позивачем порядок користування квартирою не порушуватиме права відповідача, оскільки виділена їй в користування частина квартири перевищує розмір її частки в спільному майні, суди першої та апеляційної інстанції зробили правильні висновки про задоволення позову.

Верховний Суд зазначив, що наявність у неповнолітнього ОСОБА_4 права користування спірною квартирою не впливає на можливість встановлення порядку користування квартирою між співвласниками та визначення конкретних варіантів такого порядку користування, оскільки право користування ОСОБА_4 є похідним від права власності співвласника квартири, членом сім'ї якого він є.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 червня 2024 року у справі № 759/24309/19 (провадження № 61-9167св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119897682>.

5. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

5.1. Якщо мати не ухиляється від виховання та утримання своїх дітей, цікавиться їхнім життям та бажає надалі належним чином виконувати свої батьківські обов'язки, то її вимушене тимчасове перебування за межами України (внаслідок життєвих обставин) не є підставою для позбавлення її батьківських прав

05 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув касаційну скаргу представника ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, третя особа – Служба у справах дітей Сокирянської міської ради Дністровського району Чернівецької області, про позбавлення батьківських прав, встановлення опіки та стягнення аліментів.

Суди встановили, що позивач є дідом неповнолітньої дитини ОСОБА_4 та малолітніх дітей ОСОБА_5 та ОСОБА_6.

Батьками дітей є відповідачі ОСОБА_2 (мати), ОСОБА_3 (батько).

Посилаючись на те, що батьки не проживають разом з дітьми, не беруть участі у їх вихованні, не надають матеріальної допомоги, не цікавляться долею дітей та їх станом здоров'я, діти постійно проживають з дідом та його дружиною й перебувають на їх утриманні, позивач просив суд позбавити ОСОБА_2 та ОСОБА_3 батьківських прав щодо дітей, стягнути аліменти на утримання дітей та призначити його піклувальником неповнолітньої онуки й опікуном малолітніх онуків.

Суд першої інстанції позов задовольнив.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове судове рішення про відмову у задоволенні позову. Судове рішення апеляційного суду мотивовано відсутністю достатніх підстав для позбавлення матері батьківських прав, як і гострої соціальної необхідності у цьому. Визнання батьком позову, з огляду на відсутність підстав для позбавлення батьківських прав матері, а також те, що позов поданий дідусям дітей, який у позовній заяві не обґрунтував підстав та доцільності позбавлення батьківських прав батька, суперечить закону, а наявність підстав для позбавлення батька батьківських прав підлягає доведенню належними доказами. Батько не є особою, яка злісно ухиляється від виконання своїх батьківських обов'язків відносно дітей, тому немає підстав для застосування крайнього заходу у вигляді позбавлення його батьківських прав.

Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини (пункт 2 частини першої статті 164 СК України).

Ухилення від виконання обов'язків з виховання дитини може бути підставою для позбавлення батьківських прав лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Верховний Суд неодноразово наголошував на тому, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, який необхідно розглядати як виключний і надзвичайний спосіб впливу на недобросовісних батьків.

Вимушене тимчасове перебування матері за межами України (внаслідок життєвих обставин) дійсно створює певні труднощі у налагодженні стосунків між матір'ю та дітьми.

Однак, якщо мати не ухиляється від виховання та утримання своїх дітей, цікавиться їхнім життям та бажає в подальшому належним чином виконувати свої батьківські обов'язки, не втратила інтересу до дітей, що свідчить про її зацікавленість щодо участі у їх житті, то немає достатніх підстав для позбавлення матері батьківських прав, як і гострої соціальної необхідності у цьому.

Верховний Суд врахував, що ОСОБА_2 не є тією особою, поведінка чи дії якої можуть свідчити про негативний вплив на дітей, а тому розрив сімейних відносин з матір'ю не відповідає інтересам дітей.

Висловлене дітьми у суді бажання проживати разом із дідом та бабою саме по собі не свідчить про ухилення матері від виконання батьківських обов'язків та наявність підстав для позбавлення її батьківських прав.

Оцінюючи письмову заяву батька дітей та його заяву про визнання позову в судовому засіданні разом з усіма іншими доказами, враховуючи конкретні обставини справи про відсутність підстав для позбавлення батьківських прав матері ОСОБА_2, а також, що позов поданий дідом дітей, який не обґрунтував підстав та доцільності позбавлення батьківських прав батька, апеляційний суд дійшов правильного висновку, що визнання батьком позову суперечить закону і наявність підстав для позбавлення батька батьківських прав підлягає доведенню належними доказами.

Встановивши, що матеріали справи не містять беззаперечних доказів винної поведінки та свідомого нехтування батьківськими обов'язками батька, відсутність в позовній заяві обґрунтувань для позбавлення ОСОБА_3 батьківських прав, а висновок органу опіки та піклування не підтверджує його вини в ухиленні від виконання батьківських обов'язків та не містить належного обґрунтування доцільності позбавлення його батьківських прав, апеляційний суд правильно вказав про відсутність підстав для застосування крайнього заходу у вигляді позбавлення ОСОБА_3 батьківських прав, оскільки батько не є особою, яка злісно ухиляється від виконання своїх батьківських обов'язків відносно дітей.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 червня 2024 року у справі № 722/225/23 (провадження № 61-248св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119579561>.

5.2. Згода іншого з подружжя (співвласника) на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, поширюється як на випадки відчуження майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, так і на випадки набуття майна подружжям у право спільної сумісної власності.

Наявність письмової згоди одного з подружжя на укладення іншим із подружжя договору купівлі-продажу майна, зафіксованої в такому договорі, свідчить про придбання майна за спільні кошти у спільну сумісну власність, оскільки згода іншого подружжя на набуття майна підтверджує придбання такого майна за спільні кошти подружжя.

У разі якщо інший з подружжя надав згоду на розпорядження майном (коштами) для набуття майна в спільну сумісну власність і така згода зафіксована безпосередньо в договорі купівлі-продажу майна, який вчинено іншим з подружжя, то суд не може своїм рішенням підмінити домовленість подружжя про набуття майна в спільну сумісну власність.

03 червня 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, яка підписана представником ОСОБА_3, у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, визнання права особистої приватної власності на майно, набуте за час шлюбу, за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, третя особа – орган опіки та піклування в особі Служби у справах дітей Черкаської міської ради, про розірвання шлюбу, зміну прізвища дитини, визначення місця проживання дитини та поділ спільного майна подружжя.

Суди встановили, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебувають у зареєстрованому шлюбі. Сторони мають неповнолітнього сина. Посилаючись на те, що шлюбні відносини між сторонами припинені та спільне господарство не ведеться, шлюб існує тільки формально, примирення між сторонами неможливе ОСОБА_1 та ОСОБА_2 просили суд розірвати шлюб.

ОСОБА_1 вказував, що у період перебування у шлюбі було придбане нерухоме майно, зокрема дві квартири. Зазначав, що хоча квартири і придбані у період шлюбу з ОСОБА_2, проте за рахунок його особистих коштів, що виключає віднесення квартир до спільної сумісної власності подружжя. У зв'язку з чим ОСОБА_1 просив суд визнати квартири його особистою власністю.

Позивач за зустрічним позовом зазначала, що квартири, які придбані за час шлюбу, є спільною сумісною власністю подружжя, оскільки у момент укладення договорів купівлі-продажу квартир ОСОБА_1 та ОСОБА_2 давали згоду

один одному на придбання спірного майна. Таке майно не може бути особистою приватною власністю ОСОБА_1.

Оскільки стосовно поділу спільно набутого майна сторони не можуть дійти згоди, ОСОБА_2 просила суд визнати право спільної сумісної власності на дві квартири, меблі та побутову техніку, кошти на рахунках в АТ КБ «Приватбанк», заробітну плату відповідача за зустрічним позовом, що отримана за кордоном в іноземній валюті, та орендну плату за однокімнатну квартиру, відступити від рівності часток подружжя та в порядку поділу майна виділити ОСОБА_2 трикімнатну квартиру разом з меблями і побутовою технікою, що знаходились у ній.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, первісний та зустрічний позови задоволено частково. Судові рішення мотивовані тим, що спірні квартири є спільною сумісною власністю подружжя, оскільки сторони обопільно скерували намір при придбанні нерухомого майна діяти в інтересах сім'ї та надали згоду одне одному на придбання нерухомості саме у спільну власність.

Спірне нерухоме майно підлягає поділу, при цьому частки кожного із подружжя є рівними.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду, переглядаючи справу в частині вирішення первісних вимог про визнання спірних квартир особистою приватною власністю та в частині вирішення зустрічних вимог про визнання квартир спільним майном подружжя, визнання права власності по 1/2 частці за кожним з подружжя, погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій в зазначених частинах та звернув увагу на таке.

Згода іншого з подружжя має значення на стадії укладення договору та є необхідним юридичним фактом для укладення відповідного договору. Відсутність згоди іншого з подружжя може мати наслідком, зокрема визнання договору недійсним у разі недобросовісності контрагента іншого з подружжя. Суб'єкт, який надає згоду на укладення договору іншим з подружжя, не стає стороною договору. Сторона договору (інший з подружжя) представляє у відносинах з третьою особою права та інтереси того з подружжя, який надав згоду.

Наявність згоди одного з подружжя на укладення другим з подружжя договору щодо розпорядження спільним майном наділяє його необхідним обсягом повноважень на вчинення такого правочину.

У статті 65 СК України передбачено, зокрема, що дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за взаємною згодою. При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового. Для укладення одним із подружжя

договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути нотаріально засвідчена. Договір, укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, створює обов'язки для другого з подружжя, якщо майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

По своїй суті згода одного з співвласників щодо розпорядження спільним сумісним майном є одностороннім правочином. При вчиненні такого правочину воля виражається (виходить) від однієї сторони. Законодавець не передбачив вимог щодо моменту вчинення такого правочину (до чи після розпорядження). Зазвичай вчинення такого правочину передуює розпорядженню спільним сумісним майном. Проте приватне законодавство не містить заборони на вчинення згоди одного з співвласників щодо розпорядження спільним сумісним майном і після розпорядження спільним сумісним майном.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду зауважив, що волевиявлення іншого з подружжя (співвласника) на розпорядження спільним майном, яке виражено у згоді, адресоване та сприймається як подружжям, який виступає стороною договору, так і контрагентом за таким договором.

Згода іншого з подружжя (співвласника) на розпорядження спільним майном має значення на стадії укладення договору та є необхідним юридичним фактом для укладення відповідного договору іншим з подружжя, який є стороною договору, з його контрагентом. Сторона договору (інший з подружжя) представляє у відносинах з своїм контрагентом права та інтереси того з подружжя, який надав згоду.

Сприйняття волевиявлення іншого з подружжя на розпорядження спільним майном відбувається шляхом відображення такої згоди у відповідному договорі. У такому випадку регулюючий ефект договору поширюється як на сторони договору, так і на іншого з подружжя (співвласника), який надав згоду на розпорядження спільним майном.

Згода одного з подружжя на вчинення другим з подружжя договору з розпорядження спільним майном як односторонній правочин є одним із правомірних обмежень свободи договору, оскільки визначена законодавцем необхідність одержання згоди обмежує як того з подружжя, хто укладає договір з розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, так і контрагента за договором, оскільки він має переконатися, що особа, з якою укладається договір, перебуваючи в шлюбі, має згоду іншого з подружжя на укладення такого договору.

Згода іншого з подружжя (співвласника) на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, поширюється як

на випадки відчуження майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, так і на випадки набуття майна подружжям у право спільної сумісної власності.

Надання згоди іншим з подружжя на набуття майна подружжям (стороною договору) свідчить про набуття майна подружжям у право спільної сумісної власності, оскільки у такому випадку відбувається розпорядження коштами, які належать подружжю на праві спільної сумісної власності.

Не виключається вчинення усного договору між подружжям про набуття майна в спільну сумісну власність, зовнішнім вираженням якого є згода одного з подружжя на розпорядження майном (коштами), для набуття майна в спільну сумісну власність. Така згода може бути зафіксована безпосередньо у договорі про набуття майна, вчиненому іншим з подружжя.

Наявність письмової згоди одного з подружжя на укладення іншим із подружжя договору купівлі-продажу майна, зафіксованої у такому договорі, свідчить про придбання майна за спільні кошти у спільну сумісну власність, оскільки згода іншого подружжя на набуття майна підтверджує придбання такого майна за спільні кошти подружжя.

У разі якщо інший з подружжя надав згоду на розпорядження майном (коштами) для набуття майна в спільну сумісну власність і така згода зафіксована безпосередньо у договорі купівлі-продажу майна, який вчинено іншим з подружжя, то суд не може своїм рішенням підмінити домовленість подружжя про набуття майна в спільну сумісну власність.

З урахуванням викладеного Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду вважала за необхідне відступити від висновків, викладених у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 29 липня 2020 року у справі № 127/16354/17 (провадження № 61-5698св19) та постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 травня 2019 року у справі № 523/8319/14-ц (провадження № 61-38040св18) про те, що наявність письмової згоди одного з подружжя на укладення іншим із подружжя договору на придбання майна, зафіксованої у такому договорі, не свідчить про придбання майна за спільні кошти у спільну сумісну власність, оскільки письмова згода необхідна для розпорядження таким майном, а не на його придбання.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2024 року у справі № 712/3590/22 (провадження № 61-14297сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119559291>.

6. Спори, що виникають із питань визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави

6.1. Прямий спосіб набуття активу (об'єкта нерухомості) близьким родичем особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за умови недостатності розміру законних доходів для такого набуття, є опосередкованим способом набуття активів цією особою. За наявності різниці між вартістю активу та грошових коштів, набутих на законних підставах, такий актив підлягає визнанню необґрунтованим.

Вартість набуття у власність такого активу особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, має значення для кваліфікації такого активу як необґрунтованого, а не для стягнення його в дохід держави

20 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справи касаційну скаргу ОСОБА_1, подану адвокатом, у справі за позовом держави Україна в особі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора до ОСОБА_1 про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Суди встановили, що відповідач є державним службовцем та працює в органах Державної митної служби України (далі – ДМСУ). На підставі договору купівлі-продажу ОСОБА_2 продав, а особа ОСОБА_3 придбала квартиру за ціною 1 862 335,43 грн, яку потім подарувала відповідачу, як дарунок, оцінений у 1 862 335,43 грн. ОСОБА_3 є матір'ю ОСОБА_1.

Станом на час набуття об'єкта нерухомості відповідач обіймала посаду заступника начальника відділу митного оформлення «Запитів» митного поста «Львів-північний» Галицької митниці ДМСУ.

Прокурор зазначав, що ОСОБА_3 набула право власності на об'єкт нерухомості за дорученням ОСОБА_1 та вона може як опосередковано, так і прямо вчиняти щодо цього активу дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження. ОСОБА_3 як самотійно, так і за рахунок спільних з чоловіком заощаджень, не мала фінансової спроможності придбати об'єкт нерухомості, який у подальшому був подарований дочці ОСОБА_1.

Щодо активів ОСОБА_1, яка є державним службовцем, зокрема особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може застосовуватися інструмент визнання активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави, за наявності передбачених законом умов.

Посилався на те, що сукупний розмір законних доходів відповідача на дату набуття активу – об'єкта нерухомості, які могли бути нею використані, був меншим за вартість дарунку, тому слід вважати необґрунтованим набуття об'єкта нерухомості, прокурор просив суд визнати необґрунтованим актив вартістю 1 862 336,43 грн, а саме квартиру та звернути стягнення на необґрунтований актив у дохід держави в межах суми 1 862 336,00 грн.

Рішенням Вищого антикорупційного суду, залишеним без змін постановою Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду, позов задоволено. Судові рішення мотивовані тим, що є встановленим зв'язок об'єкта нерухомості з особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, ОСОБА_1 та наявність різниці між вартістю такого активу та її законними доходами у межах, визначених частиною другою статті 290 ЦПК України; набуття квартири вартістю 1 862 336,43 грн відбулось за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а грошові кошти, необхідні для її придбання, не набуті за рахунок законних доходів ні відповідача, ні третіх осіб, на яких вона посилалась.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та звернув увагу на таке.

Законом України від 31 жовтня 2019 року № 263-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» запроваджено інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, який набув чинності 28 листопада 2019 року.

Активи, щодо яких судом на підставі поданих доказів не встановлено, що вони або грошові кошти, необхідні для їх придбання, були набуті за рахунок законних доходів, є необґрунтованими і підлягають стягненню в дохід держави за рішенням суду в установленому законом порядку (частина друга статті 69 Закону України «Про запобігання корупції»).

Позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави може бути пред'явлено до особи, яка, будучи особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, набула у власність активи, зазначені у частині другій цієї статті, та/або до іншої фізичної чи юридичної особи, яка набула у власність такі активи за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними (частина четверта статті 290 ЦПК України).

Згідно з частинами першою–третьою статті 292 ЦПК України активи, визнані судом відповідно до статті 291 цього Кодексу необґрунтованими, стягуються в дохід держави. Якщо суд відповідно до статті 291 цього Кодексу визнає необґрунтованими частину активів, в дохід держави стягується частина активів відповідача, яка визнана необґрунтованою, а у разі неможливості виділення такої частини – її вартість. У разі неможливості звернення стягнення на активи, визнані необґрунтованими, на відповідача покладається обов'язок

сплатити вартість таких активів або стягнення звертається на інші активи відповідача, які відповідають вартості необґрунтованих активів.

Верховний Суд зазначив, що прямий спосіб набуття активу (об'єкта нерухомості) ОСОБА_3 за умови недостатності розміру законних доходів для такого набуття є опосередкованим способом набуття активів ОСОБА_1, тому за наявності різниці між вартістю активу та грошових коштів, набутих на законних підставах, такий актив підлягає визнанню необґрунтованим. Відповідач не надала належних та достатніх доказів законності джерел походження коштів на його придбання.

Визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави є підставою припинення права власності, а чинне законодавство не містить особливостей стягнення в дохід держави активів, визнаних необґрунтованими, якщо звертається стягнення на сам актив (зокрема, майно, майнові права), а не його вартість. Тому вартість набуття у власність такого активу особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, має значення для кваліфікації такого активу як необґрунтованого, а не для стягнення його в дохід держави.

Верховний Суд зауважив, що якщо звертається стягнення безпосереднього на необґрунтований актив (зокрема, майно, майнові права), у резолютивній частині судового рішення не потрібно зазначати його вартість або визначати певну суму грошових коштів, в межах якої має бути звернено стягнення на майно.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду змінив шляхом виключення з резолютивної частини судових рішень зазначення вартості необґрунтованого активу, у решті судові рішення залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 червня 2024 року у справі № 991/5169/23 (провадження № 61-16166св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120065562>.

7. Справи окремого провадження

7.1. Із заявою про видачу обмежувального припису може звернутися до суду як особа, яка постраждала від домашнього насильства і якій виповнилося 14 років (неповнолітня особа), так і родич такої неповнолітньої особи

12 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 та ОСОБА_2 у справі за їх заявою, заінтересовані особи: ОСОБА_3, Орган опіки та піклування Полянської сільської ради, про видачу обмежувального припису.

Суди встановили, що неповнолітня ОСОБА_1 та її дід ОСОБА_2 звернулися до суду із заявою про видачу обмежувального припису щодо постраждалої ОСОБА_1.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився і суд апеляційної інстанції, заяву про видачу обмежувального припису повернув особам, які її подали. Судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій мотивовані тим, що заявником у цій справі зазначено неповнолітню ОСОБА_1, а законним представником ОСОБА_2, однак матеріали справи не містять доказів, що саме ОСОБА_2 є законним представником неповнолітньої дитини (рішення про призначення опікуна). ОСОБА_1, якій на момент подання заяви про видачу обмежувального припису виповнилося 14 років, самостійно не зверталася до суду. Дід неповнолітньої дитини не має права на звернення до суду як її законний представник, оскільки саме батьки (усиновлювачі) є законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з такими висновками судів першої та апеляційної інстанцій та звернув увагу на таке.

Статтею 18 СК України передбачено, що кожен учасник сімейних відносин, який досяг чотирнадцяти років, має право на безпосереднє звернення до суду за захистом свого права або інтересу. Суд застосовує способи захисту, які встановлені законом або домовленістю (договором) сторін. Способами захисту сімейних прав та інтересів, зокрема, є встановлення правовідношення; зміна правовідношення.

Заява про видачу обмежувального припису може бути подана особою, яка постраждала від домашнього насильства, або її представником – у випадках, визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Батьками та іншими законними представниками дитини, родичами дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачухою або вітчимом дитини, а також органом опіки та піклування в інтересах дитини, яка постраждала від домашнього насильства, – у випадках, визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», або постраждала від насильства за ознакою статі, – у випадках, визначених Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (пункти 1, 3 частини першої статті 350-2 ЦПК України).

Аналіз наведених норм права дає підстави виснувати, що із заявою про видачу обмежувального припису може звернутися як особа, яка постраждала від домашнього насильства і якій виповнилося 14 років (неповнолітня особа), так і дід неповнолітньої особи.

Суди попередніх інстанцій не звернули уваги, що заява про видачу обмежувального припису щодо постраждалої ОСОБА_1 підписана як самою ОСОБА_1, так і її дідом ОСОБА_2.

Саме по собі помилкове зазначення в заяві ОСОБА_2 законним представником неповнолітньої дитини не є підставою для повернення заяви, адже у цій справі і ОСОБА_1, і її дід ОСОБА_2 наділені повноваженнями звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису щодо постраждалої ОСОБА_1.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд скасував судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій, справу направив на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 червня 2024 року у справі № 306/2813/23 (провадження № 61-6155св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119841797>.

8. Застосування норм процесуального права

8.1. Цивільним процесуальним законодавством не передбачено такої форми участі прокурора в цивільному судочинстві, як подання заяви про перегляд заочного рішення. Апеляційне оскарження заочного рішення прокурором в інтересах держави в особі відповідача має відбуватися без попереднього подання заяви про перегляд заочного рішення до суду, що ухвалив таке рішення.

03 червня 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу прокурора у справі за позовом ОСОБА_1 до Новомосковської районної державної адміністрації, Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області, Губиниської селищної ради Новомосковського району Дніпропетровської області, про визнання права на земельну частку (пай).

Суди встановили, що у період з 10 січня 1987 року до 11 листопада 1996 року ОСОБА_1 працював та був членом Агровиробничого об'єднання пайовиків «Самарське» Новомосковського району Дніпропетровської області, яким було проведено розпаювання земель. При складанні списків осіб – членів АВОП «Самарське», які мають право на земельну частку (пай) (додаток до державного акта), для видачі сертифікатів на право на земельну частку (пай) ОСОБА_1 не був внесений. АВОП «Самарське» було реорганізоване в сільськогосподарський виробничий кооператив «Самарський», діяльність якого припинена у зв'язку з визнанням його банкрутом.

Посилаючись на те, що сертифікат на право на земельну частку (пай) не отримував, а також не отримував державний акт на право приватної власності на землю, однак вважає себе таким, що не втратив право на отримання земельної частки (паю), оскільки був членом колгоспу, ОСОБА_1 просив визнати за ним право на земельну частку (пай).

Заочним рішенням суду першої інстанції позов задоволено.

Суд апеляційної інстанції апеляційну скаргу прокурора, який діє в інтересах держави в особі відповідача Губиниської селищної ради Новомосковського району Дніпропетровської області, на заочне рішення повернув. Суд апеляційної інстанції керувався тим, що прокурор, діючи в інтересах відповідача, звернувся до апеляційного суду з апеляційною скаргою з порушенням визначеного нормами цивільного процесуального права порядку перегляду заочного рішення.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду, переглядаючи справу, не погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Глава 8 «Заочний розгляд справи» ЦПК України встановлює особливі умови та порядок проведення заочного розгляду справи, ухвалення заочного рішення, подання і розгляду заяви про його перегляд, а також скасування й оскарження цього рішення.

Відповідно до частини першої статті 284 ЦПК України заочне рішення може бути переглянуте судом, що його ухвалив, за письмовою заявою відповідача.

У частинах другій та третій статті 288 ЦПК України передбачено, що позивач має право оскаржити заочне рішення в загальному порядку, встановленому цим Кодексом. Повторне заочне рішення позивач та відповідач можуть оскаржити в загальному порядку, встановленому цим Кодексом.

Участь прокурора в судовому процесі повинна бути виправданою та лише з підстав, передбачених законом.

Представництво інтересів прокурором в цивільному судочинстві слід відрізняти від інституту представництва, тому прокурора не слід розглядати як представника, він є самостійним суб'єктом та діє на підставі статей 56–57 ЦПК України.

У межах підстави участі прокурора у некримінальних провадженнях необхідно розрізняти дві складові: об'єктивну складову, що полягає у наявності порушення законних інтересів держави або загрози порушення інтересів держави, і суб'єктну складову, що передбачає відсутність суб'єкта владних повноважень, який має законодавчо визначену компетенцію подати відповідний позов.

У визначених законом випадках прокурор може за своєю ініціативою в інтересах держави в особі відповідача вступити у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, зокрема, після ухвалення рішення судом першої інстанції.

ЦПК України передбачає, що відповідач може подати апеляційну скаргу на заочне рішення лише у разі залишення його заяви про перегляд заочного рішення без задоволення.

Саме бездіяльність відповідача – органу державної влади (неподання відзиву, неявка у судові засідання, неподання заяви про перегляд заочного рішення) і свідчить про бездіяльність органу державної влади, на який законом

покладено обов'язок представлення інтересів держави у відповідних правовідносинах, що становить суб'єктивну складову підстави участі прокурора в цивільному судочинстві. Зважаючи на зазначене, прокурор не зобов'язаний подавати у цьому разі заяву про перегляд заочного рішення, однак він наділений правом апеляційного оскарження.

ЦПК України не передбачає такої форми участі прокурора у цивільному судочинстві, як подання заяви про перегляд заочного рішення. Апеляційне оскарження заочного рішення прокурором в інтересах держави в особі відповідача має відбуватися без попереднього подання заяви про перегляд заочного рішення до суду, що ухвалив таке рішення.

З урахуванням викладеного Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду вважала за необхідне відступити від висновків щодо застосування норм права (статей 284, 287 ЦПК України) у подібних правовідносинах, викладених у постановах Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 21 червня 2023 року у справі № 202/3829/16-ц (провадження № 61-1930св23), від 21 червня 2023 року у справі № 175/3593/20 (провадження № 61-2785св23), від 15 серпня 2023 року у справі № 178/2124/21 (провадження № 61-7811св23).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2024 року у справі № 183/8338/21 (провадження № 61-198сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119559285>.

8.2. Ухвала суду першої інстанції про залишення без розгляду клопотання про компенсацію судових витрат у справі є ухвалою, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, тому в разі скасування такої ухвали апеляційний суд, керуючись статтею 379 ЦПК України, має направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції

13 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до Центрально-Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Хмельницький), ОСОБА_2, про визнання незаконним та скасування постанови й акта державного виконавця.

Суди встановили, що позивач просила суд визнати незаконною та скасувати постанову державного виконавця про передачу майна стягувачу в рахунок погашення боргу, згідно з якою в рахунок погашення боргу ОСОБА_2 передано житловий будинок, земельну ділянку; визнати незаконним та скасувати акт передачі спірного майна. ОСОБА_1 вказувала, що оскаржувані рішення державного виконавця стосуються нерухомого майна, яке було придбано

боржником під час шлюбу з ОСОБА_1 та є спільною сумісною власністю подружжя, а тому порушують права позивача.

Суд першої інстанції позовну заяву залишив без розгляду у зв'язку з тим, що позивач та його представник повторно не з'явилися в судові засідання на розгляд справи, причин неявки до суду не повідомили, заяв про розгляд справи за їхньої відсутності до суду не надходило.

Ухвалою суду першої інстанції залишено без розгляду клопотання ОСОБА_2 про компенсацію судових витрат. Суд першої інстанції керувався тим, що відповідач подав до суду докази понесених судових витрат на професійну правничу допомогу поза межами строку, визначеного для їх подання. Вимоги про поновлення пропущеного процесуального строку відповідач не заявляв, як і не зазначив у клопотанні про поважні причини пропуску строку.

Постановою апеляційного суду ухвалу суду першої інстанції про залишення без розгляду клопотання про компенсацію судових витрат скасовано і ухвалено нове судове рішення, яким відмовлено у задоволенні клопотання. Судове рішення мотивоване тим, що немає правових підстав для задоволення клопотання представника позивача про компенсацію судових витрат ОСОБА_2, понесених за надання правничої допомоги.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з постановою суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо залишення позову (заяви) без розгляду (пункт 16 частини першої статті 353 ЦПК України).

Ухвалами, якими закінчено розгляд справи, є, зокрема, ухвали суду першої інстанції про закриття провадження у справі чи залишення заяви без розгляду.

Постановлена судом першої інстанції ухвала про залишення заяви без розгляду є такою, якою закінчено розгляд справи і яка перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Суд апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги має право скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції (пункт 6 частини першої статті 374 ЦПК України).

Апеляційний суд позбавлений процесуальної можливості скасовувати ухвалу, що не перешкоджає подальшому провадженню у справі та направляти справу для продовження розгляду до суду першої інстанції. У кожному випадку суд апеляційної інстанції повинен перевіряти, чи перешкоджає ухвала суду першої інстанції подальшому провадженню у справі. Повноваження суду апеляційної інстанції скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, кореспондуються зі статтею 379 ЦПК України, якою передбачено підстави для скасування ухвали суду, що перешкоджає подальшому

провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Ухвала суду першої інстанції про залишення без розгляду клопотання про компенсацію судових витрат у справі є ухвалою, що перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Повноваження суду апеляційної інстанції скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, кореспондуються зі статтею 379 ЦПК України, якою передбачено підстави для скасування ухвали суду, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Оскільки суд першої інстанції постановив ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, тобто не розглянув по суті клопотання про компенсацію судових витрат, то апеляційний суд позбавлений можливості вирішити по суті це клопотання, а, керуючись статтею 379 ЦПК України, має направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд скасував постанову суду апеляційної інстанції, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 червня 2024 року у справі № 295/6959/22 (провадження № 61-4000св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119872548>.

8.3. Визначення територіальної юрисдикції (підсудності) здійснюється з урахуванням зареєстрованого місяця проживання або перебування фізичної особи – позивача. Тому позови, наведені в частині першій статті 28 ЦПК України, не можуть пред'являтися за фактичним місцем проживання або перебування позивача, відмінним від зареєстрованого

24 червня 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Акціонерного товариства Комерційний банк «ПриватБанк» (далі – АТ КБ «ПриватБанк») у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ КБ «ПриватБанк», третя особа – Первинна профспілкова організація співробітників АТ КБ «Приватбанк», про скасування наказу та поновлення на роботі.

Суди встановили, що ОСОБА_1 займав посаду директора Полтавського регіонального управління АТ КБ «ПриватБанк», а також є членом Первинної профспілкової організації співробітників АТ КБ «ПриватБанк».

08 липня 2021 року його було звільнено з займаної посади в АТ КБ «ПриватБанк» на підставі частини першої статті 40 КЗпП України у зв'язку зі зміною в організації праці.

Вважаючи звільнення незаконним, оскільки дії відповідача свідчать про штучне створення причин та умов для розірвання трудового договору з власної ініціативи з працівниками (директорами філій) під виглядом скорочення штату працівників, без ліквідації певних посад або зменшення кількості штатних одиниць за певними посадами, ОСОБА_1 просив суд скасувати наказ про звільнення, поновити його на роботі та стягнути середній заробіток за час вимушеного прогулу.

Суд першої інстанції відмовив в задоволенні клопотання представника АТ КБ «ПриватБанк» про передачу справи за підсудністю у зв'язку з дотриманням позивачем вимог ЦПК України щодо визначення підсудності справи. Справи, що виникають з трудових правовідносин є справами позовного провадження, тому ця категорія справ підлягає розгляду за загальними правилами підсудності, такий позов може подаватися за вибором позивача, зокрема, або за його місцем проживання, або перебування.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, позов задоволено у зв'язку із доведеністю позивачем заявлених вимог.

Апеляційний суд також зазначив, що суд не порушив правила підсудності, оскільки, урахувуючи положення частини другої статті 27, частини першої статті 28 ЦПК України, позивач мав альтернативне право пред'явити позов як за місцезнаходженням відповідача, так і за місцем свого проживання (зареєстроване місце проживання чи перебування).

Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду не погодилася з висновками судів першої та апеляційної інстанцій в частині підсудності справи та звернула увагу на таке.

Стаття 125 Конституції України встановлює, що судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом. Згідно зі статтею 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Правила територіальної підсудності дають можливість визначити конкретний місцевий суд, який повинен розглядати справу як суд першої інстанції.

Кожен місцевий чи апеляційний суд має свою територіальну юрисдикцію (підсудність), тобто поширює свою компетенцію на правовідносини, що виникли чи існують на певній території. Це є важливою гарантією для вирішення судових спорів у розумні строки в умовах ускладнення правових відносин і збільшення правових конфліктів.

Позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання або перебування, якщо інше не передбачено законом (стаття 27 ЦПК України).

Загалом перелік справ з альтернативною підсудністю закріплений у статті 28 ЦПК України, зокрема, позови, що виникають з трудових правовідносин, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача.

Суть підсудності за вибором позивача або альтернативної підсудності полягає у тому, що за визначеними критеріями цивільних справ позивачу дається можливість обрати з кількох передбачених у законі судів той суд, до якого він пред'являтиме свої позовні вимоги. Законодавець установив вичерпний перелік позовів, на які поширюються правила цього виду підсудності, а також передбачив конкретні суди, до яких можна з такими вимогами звернутися.

Місцем проживання фізичної особи є житло, в якому вона проживає постійно або тимчасово (стаття 29 ЦК України).

За загальним правилом територіальної підсудності суд є наближеним до місця знаходження відповідача, тобто тієї сторони у спорі, яка презюмується неправою. Правило підсудності за місцем знаходження відповідача стосовно доступності правосуддя є зручним саме для нього, а не для особи, яка звертається до суду за захистом.

Відповідно до положень Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», Правил реєстрації місця проживання, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 02 березня 2016 року № 207, Порядку декларування та реєстрації місця проживання (перебування), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 лютого 2022 року № 265, який набрав чинності 14 березня 2022 року, особа може мати декілька місць проживання/перебування. Водночас законодавством визначено необхідність проведення реєстрації (декларування) місця проживання/перебування особи, яка може бути здійснена тільки за однією адресою за її власним вибором, в тому числі й на підставі договору оренди житлового приміщення.

Реєстрація (декларування) місця проживання/перебування у встановленому порядку має значення для реалізації окремих прав особи, зокрема під час вибору суду, якому підсудна справа.

Положення частини першої статті 27, частини першої статті 28 ЦПК України імперативно встановлюють, що визначення територіальної юрисдикції (підсудності) здійснюється з урахуванням зареєстрованого місця проживання або перебування фізичної особи – сторони у справі, якщо інше не передбачено законом.

Зазначена вимога процесуального закону унеможливорює зловживання процесуальними правами при визначенні підсудності.

ЦПК України передбачено використання лише зареєстрованого місця проживання, фактичне місце проживання фізичної особи не має правового значення.

Використання для встановлення конкретного суду за визначеною територіальною підсудністю фактичної адреси проживання матиме наслідком невизначеність при вчиненні окремих процесуальних дій, адже фактичне місце проживання може змінюватись чи не щодня. Крім того, особа може мати більше ніж одне фактичне місце проживання, але зареєстрованим може бути лише одне місце проживання.

Звернення позивача до суду з позовом за місцем його перебування без підтвердження реєстрації не відповідає нормам статті 28 ЦПК України.

З урахуванням викладеного Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду вважала за необхідне відступити від висновку щодо застосування норм процесуального права (частина перша статті 28 ЦПК України), викладеного у постановах Верховного Суду у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 червня 2022 року у справі № 556/1395/21 (провадження № 61-3887св220), Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного від 12 лютого 2020 року у справі № 161/1246/18 (провадження № 61-35403св18) щодо визначення підсудності за фактичним місцем проживання або перебування позивача, відмінним від зареєстрованого.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 червня 2024 року у справі № 554/7669/21 (провадження № 61-5805сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120029704>.

8.4. У випадку відсутності особи, яка має відповідати за позовом, тобто бути відповідачем (наприклад, припинення юридичної особи внаслідок ліквідації), особа (іпотекодавець) може звернутися із заявою про встановлення факту припинення іпотеки, скасування відповідних обтяжень в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно згідно з абзацом третім частини четвертої статті 277 ЦК України, яка підлягає застосуванню на підставі аналогії закону

13 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу Національного банку України (далі – НБУ) у справі за позовом ОСОБА_1 до НБУ, третя особа – приватний нотаріус Запорізького міського нотаріального округу, про скасування заборони відчуження нерухомого майна.

Суди встановили, що між ОСОБА_1 та відкритим акціонерним товариством Банк «Біг Енергія» (далі – ВАТ Банк «Біг Енергія») укладено кредитний договір, за умовами якого банк надав позичальникові кредит на придбання нерухомого

майна. З метою забезпечення належного виконання кредитних зобов'язань між сторонами укладено іпотечний договір та зареєстровано заборону відчуження нерухомого майна, переданого в іпотеку, до повного припинення чи розірвання договору.

ОСОБА_1 вказував, що він достроково виконав умови кредитного договору та погасив кредит в повному обсязі, однак заборона на відчуження нерухомого майна залишилась. ВАТ Банк «Біг Енергія» ліквідовано.

Посилаючись на те, що кредитна справа за кредитним договором не була включена до кредитного портфеля під час продажу пасивів та активів ліквідованого банку, відсутня будь-яка інформація та відомості, які б могли свідчити про невиконання боржником своїх зобов'язань за кредитним договором та правомірності дії обтяження щодо нерухомого майна, ОСОБА_1 просив суд скасувати заборону відчуження нерухомого майна, а саме квартири.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, позов задовольнив. Судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій мотивовані тим, що оскільки основне зобов'язання ОСОБА_1 припинено шляхом виконання, то є припиненою й іпотека. Наявність запису щодо заборони відчуження належного позивачу нерухомого майна позбавляє ОСОБА_1, як власника нерухомого майна, можливості реалізувати свої права на володіння, користування та розпорядження своїм майном.

У зв'язку з припиненням діяльності кредитора та іпотекодержателя ВАТ Банк «Біг Енергія» без правонаступників позивач не має іншої можливості, як за рішенням суду скасувати заборону належного йому на праві власності нерухомого майна, хоча НБУ і не є належним відповідачем у такій справі.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та звернув увагу на таке.

Зобов'язання припиняється ліквідацією юридичної особи (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу юридичну особу, зокрема за зобов'язаннями про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю (стаття 609 ЦК України).

Тлумачення змісту частини першої статті 8 ЦК України свідчить, що законодавець визначив порядок усунення прогалин в приватному праві. Приватні відносини є різноманітними, а соціальне життя – рухливим. У зв'язку з цим може виникнути необхідність визначення певного правила, яке не закріплено в приватно-правових нормах безпосередньо; умовами застосування аналогії закону є те, що відносини, до яких застосовується аналогія, охоплюються предметом цивільно-правового регулювання (статті 1, 9 ЦК України); наявність прогалини в їх регулюванні (прогалини в праві); відсутній регулятор, який визначав би правило поведінки учасників приватних відносин

(норми акта цивільного законодавства або договору); існують правові норми, що регулюють подібні за змістом відносини; застосування аналогії закону не повинно суперечити суті цих відносин.

Верховний Суд зауважив, що можуть існувати випадки, коли відсутня особа, яка має відповідати за позовом, тобто бути відповідачем (наприклад, припинення юридичної особи внаслідок ліквідації).

В ЦК України є прогалина та відсутній регулятор, який визначав би правило поведінки учасників приватних відносин для випадку, коли відсутня особа, яка має відповідати за позовом, тобто, бути відповідачем (наприклад, припинення юридичної особи внаслідок ліквідації). Подібна норма є у абзаці третьому частини четвертої статті 277 ЦК України, відповідно до якої, якщо особа, яка поширила недостовірну інформацію, невідома, то фізична особа, право якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування.

Верховний Суд підкреслив, що коли відсутня особа, яка має відповідати за позовом, тобто бути відповідачем (наприклад, припинення юридичної особи внаслідок ліквідації), то особа (іпотекодавець) може звернутися із заявою про встановлення факту припинення іпотеки, скасування запису про заборону відчуження нерухомого майна та запису про іпотеку згідно з абзацом третім частини четвертої статті 277 ЦК України, яка підлягає застосуванню на підставі аналогії закону.

Рішення суду за заявою іпотекодавця про встановлення факту припинення іпотеки, коли відсутня особа – іпотекодержатель, яка має відповідати за позовом (наприклад, припинення юридичної особи внаслідок ліквідації без правонаступників), є підставою для скасування заборони відчуження нерухомого майна та запису про іпотеку в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 червня 2024 року у справі № 333/8899/21 (провадження № 61-6732св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119872579>.

9. Звернення рішень до виконання і контроль за їх виконанням

9.1. У разі ухвалення судового рішення по суті позову, який раніше був забезпечений з метою належного його виконання, однак суд не вирішив питання щодо скасування дії заходів забезпечення позову, відсутні підстави для закінчення виконавчого провадження, передбачені статтею 39 Закону України «Про виконавче провадження»

13 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу Дніпровського районного відділу державної виконавчої служби у м. Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ), подану представником ОСОБА_3, у справі за скаргою ОСОБА_1 на бездіяльність заступника начальника Дніпровського районного відділу державної виконавчої служби у м. Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) (далі -Дніпровський районний ВДВС) ОСОБА_4.

Суди встановили, що у процесі розгляду судом справи за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про визначення місця проживання дитини, відібрання дитини у батька, за зустрічним позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визначення місця проживання дитини разом з батьком (справа № 761/25101/20) були вжиті заходи забезпечення позову шляхом визначення місця та часу спілкування малолітньої дитини з матір'ю до винесення судом першої інстанції рішення, у зв'язку з чим відкрито виконавче провадження.

ОСОБА_1 зазначав, що рішення у справі № 761/25101/20 ухвалене, тому застосовані заходи забезпечення позову втратили свою дію, однак виконавче провадження не закінчено.

Посилаючись на неправомірну бездіяльність державного виконавця, яка порушує права боржника як сторони виконавчого провадження, ОСОБА_1 просив суд визнати неправомірною бездіяльність державного виконавця щодо невнесення постанови про закінчення виконавчого провадження та зобов'язати його винести постанову про закінчення виконавчого провадження.

Суд першої інстанції, відмовляючи в задоволенні скарги, керувався тим, що не є підставою для закінчення виконавчого провадження щодо вжиття заходів забезпечення позову у разі вирішення спору по суті, в якому вживалися такі заходи. Таке виконавче провадження підлягає закінченню у разі скасування заходів забезпечення позову судом, який їх вживав.

Суд апеляційної інстанції скасував ухвалу суду першої інстанції та ухвалив нове судово рішення про часткове задоволення скарги. Постанову апеляційного суду мотивовано тим, що у разі вирішення спору по суті, в якому вжито заходи забезпечення позову, державний виконавець повинен винести постанову про закінчення виконавчого провадження з примусового виконання судового рішення про забезпечення позову, вжитого судом до винесення судом першої інстанції рішення у справі. Державний виконавець не вчинив відповідних дій, чим допустив протиправну бездіяльність щодо невнесення постанови про закінчення виконавчого провадження, яка призвела до порушення прав боржника у вказаному виконавчому провадженні.

Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції в частині задоволення вимог скарги з огляду на таке.

Державний виконавець у постанові про відкриття виконавчого провадження зазначає про необхідність виконання боржником рішення про встановлення побачення з дитиною шляхом забезпечення побачень стягувача з дитиною в порядку, визначеному рішенням (стаття 26 Закону України «Про виконавче провадження»).

Виконавче провадження підлягає закінченню у разі, зокрема, скасування або визнання нечинним рішення, на підставі якого виданий виконавчий документ, або визнання судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню; фактичного виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом (пункти 5, 9 частини першої статті 39 Закону України «Про виконавче провадження»).

У разі ухвалення судом рішення про задоволення позову заходи забезпечення позову продовжують діяти протягом дев'яноста днів з дня набрання вказаним рішенням законної сили або можуть бути скасовані за вмотивованим клопотанням учасника справи. Якщо протягом вказаного строку за заявою позивача (стягувача) буде відкрито виконавче провадження, вказані заходи забезпечення позову діють до повного виконання судового рішення. У випадку залишення позову без розгляду, закриття провадження у справі або у випадку ухвалення рішення щодо повної відмови у задоволенні позову суд у відповідному судовому рішенні зазначає про скасування заходів забезпечення позову. У такому разі заходи забезпечення позову зберігають свою дію до набрання законної сили відповідним рішенням або ухвалою суду (частини сьома–десята статті 158 ЦПК України).

Заходи забезпечення позову мають тимчасовий характер і діють до виконання рішення суду, яким закінчується розгляд справи по суті.

Тлумачення змісту статті 158 ЦПК України свідчить про те, що заходи забезпечення позову підлягають скасуванню лише на підставі відповідного судового рішення.

Рішенням суду у справі № 761/25101/20 не вирішувалося питання про скасування дії заходів забезпечення позову.

Оскільки ОСОБА_1 звернувся до ВДВС із заявою про припинення проведення виконавчих дій у зв'язку із ухваленням судом першої інстанції рішення у справі № 761/25101/20, при цьому не надав судового рішення про скасування заходів забезпечення позову, тому дії державного виконавця щодо незакінчення виконавчого провадження є правомірними, оскільки відсутні підстави для закінчення виконавчого провадження, передбачені Законом України «Про виконавче провадження».

Ураховуючи викладене, Верховний Суд скасував постанову суду апеляційної інстанції в частині задоволення скарги про визнання неправомірною

бездіяльності державного виконавця щодо невнесення постанови про закінчення виконавчого провадження та залишив у силі рішення суду першої інстанції в цій частині.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 червня 2024 року у справі № 761/25101/20 (провадження № 61-16274св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119872571>.

9.2.3 урахуванням обсягу неповної цивільної дієздатності неповнолітньої особи й того, що аліменти є власністю дитини, законодавець закріпив право неповнолітнього на самостійне одержання аліментів.

Добровільне перерахування боржником аліментів на особистий рахунок його неповнолітньої дитини вважається таким, що здійснене на виконання судового наказу про стягнення аліментів на її утримання, тому неврахування державним виконавцем сплати таких коштів під час розрахунку заборгованості зі сплати аліментів є безпідставним

13 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за скаргою ОСОБА_2 на бездіяльність Солом'янського районного відділу державної виконавчої служби у м. Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) (далі – Солом'янський РВ ДВС у м. Києві), заінтересована особа – ОСОБА_1.

Суди встановили, що на примусовому виконанні у Солом'янському РВ ДВС у м. Києві перебуває виконавче провадження з примусового виконання судового наказу про стягнення з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліментів на утримання неповнолітньої доньки ОСОБА_3 у розмірі 1/4 частки доходів боржника, починаючи з 23 лютого 2021 року та до повноліття дитини. ОСОБА_2 вказував, що він отримав від державного виконавця розрахунок заборгованості зі сплати аліментів, в якому не враховано сплату ним аліментів у добровільному порядку безпосередньо на картковий рахунок дитини, у зв'язку з чим такі дії державного виконавця є неправомірними.

Ухвалою суду першої інстанції скаргу задоволено. Судове рішення мотивовано тим, що закон не містить заборони щодо можливості сплати аліментів на рахунок дитини, тому дії державного виконавця щодо неврахування сплачених боржником коштів на картковий рахунок дитини до розрахунку заборгованості зі сплати аліментів є неправомірними й такими, що порушують права боржника.

Суд апеляційної інстанції, скасовуючи ухвалу суду першої інстанції та відмовляючи в задоволенні скарги, керувався тим, що надсилання грошових коштів у рахунок сплати аліментів безпосередньо на картковий рахунок дитини

не узгоджується з нормами закону, оскільки аліменти на дитину стягуються на користь одного з батьків, з яким проживає дитина. Перерахування боржником грошових коштів у такий спосіб не підтверджує виконання ним обов'язку, пов'язаного з утриманням дитини, який установлений судовим наказом.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з таким висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини (частина перша статті 179 СК України).

Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, одержаними на її утримання (абзац 2 частини другої статті 179 СК України).

Неповнолітня дитина має право на самостійне одержання аліментів та розпорядження ними відповідно до Цивільного кодексу України (частина третя статті 179 СК України).

Фізична особа віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років вважається неповнолітньою. За обсягом цивільна дієздатність неповнолітньої особи є неповною.

З урахування обсягу неповної цивільної дієздатності неповнолітньої особи та того, що аліменти є власністю дитини, законодавець закріпив право неповнолітнього на самостійне одержання аліментів.

Встановивши, що ОСОБА_2 сплатив аліменти на рахунок доньки, проте ці кошти безпідставно не враховані державним виконавцем до розрахунку заборгованості зі сплати аліментів, суд першої інстанції зробив правильний висновок, що такими діями державного виконавця порушено права боржника.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції скасував, ухвалу суду першої інстанції залишив без змін

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 червня 2024 року у справі № 760/17498/22 (провадження № 61- 15969св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120006140>.

10. Справи щодо оспорування, визнання, надання дозволу на виконання рішень міжнародних арбітражів

10.1. Якщо пов'язані чи афілійовані особи, наприклад родичі, ініціюють третейський розгляд для унеможливлення чи ускладнення поділу спільного майна подружжя, формування пасиву (боргів), виключення певного майна з поділу на час виникнення (існування) спору (спорів) про розірвання шлюбу, поділ спільного майна подружжя (чи жінки та чоловіка, які проживали однією сім'єю, але не перебували в шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі), такі учасники третейського розгляду діють очевидно недобросовісно

та зловживають правами стосовно другого з подружжя. У такому разі відбувається використання конструкції третейського розгляду не для захисту прав та інтересів, і судове рішення стосується прав та/або інтересів іншого з подружжя

03 червня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у відкритому судовому засіданні апеляційну скаргу ОСОБА_3 у справі за її заявою про скасування рішення третейського суду у справі № 31-2401/23 за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за договором позики.

Звертаючись до апеляційного суду із заявою про скасування рішення третейського суду у справі № 31-2401/23, ОСОБА_3 зазначала, що вказаним рішенням порушено її права та інтереси, оскільки у ході здійснення виконавчих дій щодо виконання рішення третейського суду ОСОБА_2 (боржник) у порядку, визначеному частиною восьмою статті 26 Закону України «Про виконавче провадження», в рахунок погашення заборгованості перед ОСОБА_1 передав майно, яке є спільною сумісною власністю подружжя.

Ухвалою суду апеляційної інстанції заяву залишено без задоволення. Судове рішення мотивовано недоведенням ОСОБА_3 того, що оскарженим рішенням третейського суду у справі № 31-2401/23 вирішено питання про її права та обов'язки, оскільки вказаним рішенням на неї не покладено виконання зобов'язань за договором позики, а питання про належність коштів, за які придбано спільне майно подружжя, підлягає з'ясуванню судом при вирішенні спору про поділ майна подружжя.

Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Рішення третейського суду є остаточним і оскарженню не підлягає, крім випадків, передбачених Законом України «Про третейські суди».

Рішення третейського суду може бути оскаржене сторонами, третіми особами, а також особами, які не брали участь у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їх права і обов'язки, у випадках, передбачених цим Законом, до компетентного суду відповідно до встановлених законом підвідомчості та підсудності справ (частина перша, друга статті 51 Закону України «Про третейські суди», частина перша статті 454 ЦПК України).

Право на оскарження рішення третейського суду мають особи, які не брали участь у справі, проте ухвалене судове рішення завдає їм шкоди, що виражається у несприятливих для них наслідках.

Тлумачення змісту статті 51 Закону України «Про третейські суди», статті 458 ЦПК України дає підстави для висновку, що ними передбачено вичерпний перелік підстав для скасування рішення третейського суду, тягар доведення наявності зазначених підстав покладається на особу, яка звертається із заявою про скасування рішення третейського суду.

Завданням третейського суду є захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних чи юридичних осіб. По своїй суті ініціювання третейського розгляду не для захисту є недопустимим.

Якщо пов'язані чи афілійовані особи, наприклад, родичі, ініціюють третейський розгляд для унеможливлення чи ускладнення поділу спільного майна подружжя, формування пасиву (боргів), виключення певного майна з поділу на час виникнення (існування) спору (спорів) про розірвання шлюбу, поділ спільного майна подружжя (чи жінки та чоловіка, які проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі), такі учасники третейського розгляду діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно другого із подружжя. Тому в такому разі відбувається використання конструкції третейського розгляду не для захисту прав та інтересів, і судові рішення стосується прав та/або інтересів іншого із подружжя.

Встановивши, що учасники третейського розгляду ініціювали справу про стягнення боргу з ОСОБА_2 на час виникнення у нього спорів про розірвання шлюбу, поділ спільного майна подружжя з ОСОБА_3, з метою унеможливлення чи ускладнення поділу спільного майна подружжя, формування пасиву (боргів), виключення певного майна з поділу, оспорюване рішення третейського суду ОСОБА_2 використав при поділі майна, набутого під час шлюбу з ОСОБА_3, яка не брала участі у справі № 31-2401/23 під час третейського розгляду, Верховний Суд зазначив, що третейський суд вирішив питання про права та обов'язки ОСОБА_3, яка не брала участі у справі.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд скасував ухвалу суду апеляційної інстанції та ухвалив нове судові рішення про скасування рішення третейського суду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2024 року у справі № 31-2401/23 (провадження № 61-4382ав24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119594120>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за червень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС, канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2024. – 61 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://t.me/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua